

50293

**VERNAKÜLER MİMARİ VE “ATLILAR KÖYÜ”
ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**

İPEK DURUKAN

Ç.Ü.

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA

EYLÜL 1996

VERNAKÜLER MİMARİ VE “ATLILAR KÖYÜ”
ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

İPEK DURUKAN

Ç.Ü.

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA

EYLÜL 1996

Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu Çalışma Jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK

LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

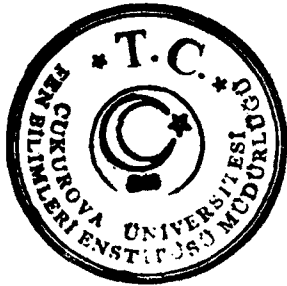
Başkan : Doç. Dr. Tamer GÖK

Üye : Yrd. Doç Dr. Levin ÖZGEN

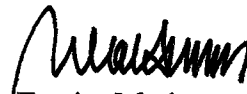
Üye : Yrd. Doç Dr. Savaş AL

Kod No: 1152

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ural DİNÇ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>sayfa no:</u>
ŞEKİL LİSTESİ	iv
RESİM LİSTESİ	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	3
MATERYAL VE METOD	4
ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA SONUÇLARI	
BÖLÜM 1 VERNAKÜLER MİMARİ	
1.1. Vernaküler Mimariye Yaklaşımların Tarihsel Özeti	7
1.2. Vernaküler ile İlgili Tanımlar ve Kavramların	
Gözden Geçirilmesi	12
BÖLÜM 2 VERNAKÜLER ÇEVRENİN ÖZELLİKLERİ	
2.1. Vernaküler Çevre	16
2.2. Vernakülerin Süreçsel Özellikleri	19
2.3. Vernakülerin Ürünsel Özellikleri	23

BÖLÜM 3 ÖRNEK ALAN ÇALIŞMASI

3.1. Alanın Seçimi	27
3.1.1. Konumu, Sınırları, Ulaşımı.....	27
3.1.2. Neden Kırsal, Neden Atlılar	29
3.2. Doğal Özellikleri	32
3.2.1. Topoğrafya	32
3.2.2. Jeolojik Yapı	34
3.2.3. İklim	34
3.2.4. Bitki Örtüsü	34
3.3. Tarihi Gelişimi	36
3.3.1. Değişim Süreci	40
3.4. Demografik Özellikleri	46
3.4.1. Sosyo-Kültürel Yapı	46
3.4.2. Sosyo-Ekonomik Yapı	49
3.5. Mekansal ve Mimari Analiz	51
3.5.1. Yerleşim Dokusu	51
3.5.2. Ortak Mekanlar	55
3.5.3. Konutların Analizi	57
3.5.4. Yapım Süreci ve Tekniği	62

sayfa no:

BÖLÜM 4	ATLILAR VERNAKÜLER ÇEVRESİ	
4.1.	Süreçsel Özelliklerinin Değerlendirilmesi	67
4.2.	Ürünsel Özelliklerin Değerlendirilmesi	71
BÖLÜM 5	SONUÇ	79
ÖZET		83
SUMMARY		84
EKLER		85
EK 1	: Atlılar Köyü Kadastral Paftasından Üretilen 1996 Tarihli Harita	86
EK 2	: Seçilen Üç Evin Rölövesi	87
EK 3	: Hanehalkı Anket Soruları ve Sonuçları	88
EK 4	: Toprak Numunesi Analiz Sonuçları	89
EK 5	: Fotoğraflar	90
KAYNAKLAR		91
TEŞEKKÜR		96
ÖZGEÇMİŞ		97

ŞEKİL LİSTESİ

sayfa no:

Şekil 1	: Kültür Kavramı ; Ana Öğeler ve Kültür Haritası (GÜVENÇ–1970)	17
Şekil 2	: Vernaküler Çevre	18
Şekil 3	: Çalışma Alanının Konumu, Ulaşımı	28
Şekil 4	: Coğrafik Durum ve Atlılar Çerkezlerinin Yerleştikleri Bölgeler	33
Şekil 5	: Atlılar Çerkezlerinin Ana Vatanı ve Mersin’e göçleri.....	36
Şekil 6	: Atlılar Nüfusunun Son Yıllardaki Durumu.....	48
Şekil 7	: Atlılar Köyü Aylık Gelir Dağılımı ,1996	50
Şekil 8	: Atlılar Köyü Yerleşim Dokusu, 1996	53
Şekil 9	: Ardıç ve Betonarme Binaların Yerleşim Dokusu İçinde Dağılımı	54
Şekil 10	: Kuzey Kafkasya’daki Çerkez Evinin Kesiti	65
Şekil 11	: Atlılar Vernakülerinde Kabul Edilen Model	72
Şekil 12	: Yerleşim Birimi ve Dokusunun Şeması	75
Şekil 13	: Zaman İçerisindeki Değişikliklerden Kaynaklanan Karmaşıklık	76

RESİM LİSTESİ**sayfa no:**

Resim 1	: Atlılar Köyü, (1965)	42
Resim 2	: Atlılar Köyü, (1975)	43
Resim 3	: Atlılar Köyü, (1985)	44
Resim 4	: Atlılar Köyü, (1996)	45
Resim 5	: Eski Kahvehane Binası	56
Resim 6	: Yeni Kahvehane Binası	56
Resim 7	: Atlılar Köyünde Geleneksel Ev Yapımı (1967).....	64

ÖZ

Bu çalışma “Atlılar Köyü Vernaküleri” ni tanımlamaktadır. Çalışmanın amacı, Vernaküler Mimarinin önemini bir kez daha vurgulamak, bu konuda belgeleme çalışmalarına katkıda bulunmaktır.

Bu nedenle Vernaküler Mimari üzerine yapılmış çalışmaların kısa bir özeti yapılmış, “her çevrenin kendi tanımını ortaya çıkarması gereklidir” görüşü benimsenmiş ve Atlılar Köyü’nün çok yönlü analizi yapılarak vernaküler dokusu, son yıllardaki çok yönlü gelişmelerden etkilenme sonucu bu dokuda meydana gelen değişiklikler analiz edilmiş, özgün durumdaki üç binanın rölövesi çıkarılmıştır.

Vernaküler Çevreler, kendilerini ortaya çıkaran kültür ile ve bu kültür yaşadıkça yaşarlar.

ABSTRACT

This thesis defines “Vernacular and the Atlılar Case”. The aim of this study is to analyse the meaning and emphasize the importance of Vernacular Architecture and contribute to the documentary studies in this field.

The studies about vernacular architecture were shortly summarised and the idea of “All environments creates their own definition” was accepted. The vernacular pattern of Atlılar Village and changes in this pattern as a result of multi dimensional developments in recent years were analysed from different points of view. In the end existing plans of three buildings were drawn.

Vernacular environments are alive among the culture which creates it.

GİRİŞ

Mimari, bir inşa etme aktivitesi, yapım sürecidir. Bu süreç içerisinde ortaya çıkarılan çevre bir bütün oluşturur. Mimarlık tarihçileri yüzyıllarca bu bütün içerisinde seçici davranmışlardır. Anıtsal yapılar, profesyonel mimarların eserleri ve dönemin ünlü binaları, tarihçilerin görüşleri çerçevesinde ele alınmış, incelenmiş, vernaküler olarak isimlendirilen binalar göz ardı edilmiştir.

Vernaküler Mimari'ye karşı ilgi XVIII. yüzyılda başlamış, endüstri devrimi sonrasında yoğunlaşmış ve günümüze kadar devam etmiştir. Bu süreç içerisinde konu hakkında sınırları tam olarak belirli bir tanımlama yapılamamıştır. Farklı ülkelerde değişik terimlere karşılık gelen ve İngilizce'si "vernacular" olan kelime, Türkiye'de genellikle yöresel ve geleneksel kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır.

Çalışmamızda, bu kelimenin nitelediği bina grubuna açıklık getirilmeye çalışılmış ve karşılık olarak "vernaküler" sözcüğü kullanılmıştır. Ana hedefimiz, XVIII. yüzyıldan günümüze Vernaküler Mimari alanında yapılan çalışmalara değinerek yaklaşımları özetlemek, bu yaklaşımlar çerçevesinde vernaküler olduğu düşünülen bir çevrenin tanımını yapmaktır.

Vernaküler çevreler toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel yapısının somut ifadesidirler. Endüstri Devrimi ile gelen çok yönlü gelişmeler, toplumların çok hızlı bir değişim sürecine girmelerine neden olmuştur. Bu hızlı değişim süreci, vernaküler çevrelerin değişimleri ve giderek yok olmaları ile sonuçlanmıştır. Kuramsal bir çalışmayı temel alan, anket ve röportaj çalışmalarını da içeren bu çalışma; değişimin eşiğinde bir vernaküler çevreyi ele almakta, tanımlamaya çalışmakta ve özgün durumdaki üç yapının rolöveleri ile sonlanmaktadır.

Çalışma alanı olarak belirlenen Atlılar Köyü, Bolkar Dağları (Toros Sıra Dağları) üzerinde bir Çerkez köyüdür. Çalışmamız, bu çevrede mimari alanda yapılmış ilk çalışmadır. Bu özelliği ile orjinal olan tezin Vernaküler Mimari alanındaki çalışmalara katkıda bulunacağı ümit edilmektedir.

ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Vernaküler Mimari hakkında bir çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların büyük bir kısmı kuramsal ve tanıma yönelik olmakla birlikte, son yıllarda belgeleme amaçlı olanları da ağırlık kazanmıştır. Kaynaklar bölümünde bu çalışmalardan faydalananlara yer verilmiştir.

‘Atlılar Köyü Vernaküleri’ni analiz etmeyi amaçlayan bu çalışma, bölgede bu amaçla yapılan ilk çalışmadır.

MATERYAL VE METOD

Araştırmada kuramsal çerçevenin çizilebilmesi için literatür çalışması başlangıç oluşturmıştır. Bu amaçla “Vernaküler Mimari” hakkında makaleler, kitaplar, tezler araştırılmış; yayınlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Kaynakların çoğunun yabancı olması, üniversite kütüphanesinin yetersizliği, kaynaklara ulaşımında zorluk çekilmesine neden olmasına rağmen, İstanbul ve Ankara’daki üniversitelerin kütüphanelerinde yapılan çalışmalar kaynak temininde önemli yer almıştır.

Kuramsal çalışmalar belirli bir düzeye geldiğinde örnek çalışma alanını belirlemek amacı ile araştırmalara başlanmıştır. Önce Adana tarihi kent dokusu içerisinde bir alan belirlenmiş, daha sonra alan çalışması için Mersin’e bağlı Atlılar köyünün uygun olduğu düşünülmüş ve değişiklik yapılmıştır. Kuramsal çerçevenin şekillenmesinde Amos Rapoport’un “House Form and Culture” adlı kitabı ile Yasemin Aysan’ın “An Understanding of the Vernacular Discourse” isimli doktora tezinden çokça yararlanılmıştır. Çalışmanın ana materyallerinden diğeri de alan çalışmasına baz oluşturan 1991 tarihli **Atlılar Köyü Kadastral Paftası**’dır.

Köyün eski dokusunu tespit etmek amacı ile, 1950 tarihli 1/25.000 ölçekli harita ve 1975 tarihli hava fotoğrafları kullanılmıştır. Bu hususta Orman Bölge Müdürlüğü arşivlerinden yararlanılmıştır. 1991- 96 yılları arasında meydana gelen değişiklikler ise yerinde tespit edilerek kadastral pafta üzerine işlenmiştir.

Atlılar Köyü örnek alan çalışması anket, röportaj ve belgeleme çalışmalarını kapsamaktadır. Bu amaçla köyde beş gün çalışılmıştır. Anketin 22-23 Haziran 1996 tarihlerinde tüm köy halkına uygulanması planlanmış, ancak bu tarihte evde olan 55 hane için anket doldurulabilmiştir. Köyde kalınan süre içerisinde ayrıca dört binanın rölövesi çıkarılmış, sıvama işlemi kameraya alınmıştır. Bu süreçte Mimar Çiğdem Sönmez yardımcı olmuştur. Anket sonuçlarının istatistiksel değerlendirilmesi SPSS programı ile yapılmıştır. Çalışma alanından alınan toprak numunesi, Çukurova Üniversitesi Toprak Bölümü öğretim görevlileri tarafından X-ışınları difraktometresinde analiz edilmiştir.

Çalışma alanı Atlılar Köyü'dür. Bununla birlikte kontrol grubu olarak kullanılmak üzere aynı çevrede farklı etnik kökende iki köy daha belirlenmiştir. Bu köylerdeki çalışmalar Atlılar köyündeki gibi geniş kapsamlı olmayıp, bazı gözlemler ve mülakatlar ile sınırlandırılmıştır.

Anket Çalışması

Anket 22-23 Haziran tarihlerinde, bu tarihlerde köyde bulunan 55 hane halkına uygulanmıştır. Anket formları, araştırmacı (İpek DURUKAN) tarafından her hane reisi ile yapılan ortalama 30 dakikalık görüşmeler neticesinde doldurulmuştur. Birden fazla ailenin paylaştığı hanelerle yapımda uzmanlaşmış kişilerin olduğu ailelerle veya çok yaşlı kişilerle yapılan görüşmelerde süre dikkate alınmamış, mümkün olduğunca fazla bilgi edinebilmek amacıyla görüşme uzatılmıştır. Ayrıca, plan şeması, hela konumu ve malzeme kullanımı hakkındaki sorular mevcut bütün konutlar için cevaplandırılmıştır. Bu konuda, anket yapılan tarihlerde boş olan evler hakkındaki bilgilerin edinilmesine köy sakinleri ve muhtarı yardımcı olmuştur. Atlılar köyü 96 hanelidir. Köyde toplam 175 adet bina vardır. Bunlardan 112 adedi ardıc yığma, beş adedi taş yığma, diğerleri ise

betonarme iskelet sistemle inşa edilmişlerdir. Ardıç binaların 13'ü sürekli konut, 36'sı yazlık konut; betonarme binaların 17'si sürekli konut, 19'u yazlık konut amaçlı kullanılırken, taş binalardan biri sürekli konut, üçü yazlık konut olarak kullanılmaktadır. Dokuz adet betonarme binanın inşaatı devam etmektedir. Yukarıda sayılanların dışında kalan binalar ahır ya da depo amaçlı olarak kullanılmaktadır.

Anket formunun SPSS programı ile değerlendirilebilmesi için örneklem grubunun araştırmanın niteliğine göre değişen belli bir yoğunlukta olması gereklidir. 55 hane bu yoğunluğu sağlamaktadır. Anket formu ve sonuçlar hakkındaki bilgiler Ek.3 'te verilmiştir.

Rölöve çalışması

Rölöve çalışması örnek alan çalışmasının son kısmıdır. Amacı atlılar vernaküler çevresini oluşturan konutların gelecek kuşaklara belge niteliğinde aktarılmasını sağlamaktır. Rölövesi çıkarılan binaların seçiminde üç husus dikkate alınmıştır. Bunlardan birincisi, seçilen binaların bilinen en eski binalar olması; ikincisi, geçirdiği değişikliklerin minimum olması; üçüncüsü ise Atlılar köyünde benimsenen model özelliklerini taşımasıdır.

Ek 2 de yer alan çizimlerden binaların ortalama boyutları, odaların konumlanması ve oda içi düzeni (dolabın, ocağın ve banyo nişinin yeri) okunabilmektedir. Rölövesi çıkarılan binalar hakkındaki bilgiler de Ek 2 de yer almaktadır.

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA SONUÇLARI

BÖLÜM 1 VERNAKÜLER MİMARİ

Mimarlık tarihçileri binaları ya kendi görüşlerine göre ya da ait oldukları dönemin kabul edilen fikir ve değerlerine göre sınıflandırır. Bu nedenle yüzyıllar boyunca insanlar tarafından üretilen binalar arasından anıtlar, süslü zengin binalar sanat eseri olarak düşünülmüş ve dikkate alınmış, dönemin ünlü mimarlarının ve uzmanlarının yaptığı binalar konu edilmiştir. Toplumda uzman olmayan kişiler tarafından üretilen daha küçük ölçekteki konut mimarisi ilgi çekici bulunmamış, hatta mimari ürün olarak değerlendirilmemiştir. Bu binaların büyük bir kısmı günümüzde “Vernaküler Mimarî” olarak isimlendirilmektedir.

1.1. Vernaküler Mimarî'ye Yaklaşımların Tarihsel Özeti

Vernaküler Mimarî'ye karşı ilgi, XVIII. yüzyılda keşifler ve bunun sonucunda ortaya çıkan kolonileşmenin Avrupalıların dikkatini bu topraklarda yaşayan ilkel kabileler üzerine çekmesine tarihlenmektedir. Teymur ve Aysan bu dönemi şu şekilde anlatmaktadır; “Başlangıçta bu ilgi sadece egzotik değerlere karşı heyecan ve merak içermektedir. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında bu toplumların yaşam şekillerine, sanat ve mimarilerine daha bilimsel bir yaklaşım sergilenmeye başladı. Bu aynı zamanda birçok bilim dalında gelişmeler olduğu, yeni teorilerin ortaya sürüldüğü, bu alanda büyük bir devrimin yaşandığı dönemdi. Farklı disiplinlerden bilim adamları ilkel yaşantıyı inceleyerek insanoğlunun geçmişi hakkında bilgi edineceklerini ve bunu gelecekte ipucu olarak kullanacaklarını düşünüyorlardı. Bu dönemde mimari hakkındaki sınıflandırmalarda bu toplumların mimarisi kötü, hastalıklı, basit mekanlar olarak görülmekteydi.”(TEYMUR ve AYSAN-1990)

Vernaküler Mimari'ye gerçek ilgi hızlı endüstrileşme sonucunda gelişmiştir. Endüstri Devriminin ortaya çıkardığı olumsuz şartlar, sağlıksız ortamlar ve problemler, insanları endüstri öncesi toplumların basit yapılarının aslında alternatif çözümler üretmekte olduğu gerçeğine yöneltmiştir. Romantik akımın folklorik ürünlere ilgi duyan kesimi de bu düşünceye destek olmuş ve Modern Mimari'ye karşı uzun süre Vernaküler Mimari'yi savunmuştur.

Bütün bu gelişmeler, gelişmemiş ülkelere, kırsal yerleşimlere, ilkel toplumlara karşı giderek büyüyen bir ilginin ortaya çıkmasını ve yerel, bölgesel, ulusal dilin mimaride önemli bir yer edinmesini sağlamıştır. 1958'de G.G. Scott, 1961'de R.L. Petit tarafından vernaküler binaların üstün özelliklerinden bahsedilmiştir. Mimari stiller de vernaküler binalardan etkilenmeye başlamışlar, vernaküler binalar için özellikle İngiltere'de gelişme ortamı doğmuştur (ERK-1984).

Oliver, 1957'de Sibyl Moholy Nagy'nin "Native Genius in Anonymous Architecture" isimli eserinde Kuzey Amerika'nın indigene bina formlarının teknolojik ya da önceden tasarlanmış binalardan üstün olan dört yönünü şu şekilde sıralamakta olduğunu aktarmaktadır (OLIVER-1969).

1. Yerli malzemelerin ve yapım tekniklerinin kullanımı.
2. Genelde kabul edilen zevklerin ya da simetrinin göz ardı edilerek arazinin özel fonksiyonel ihtiyaçların sonucu olarak planlama ve binayı oluşturma.
3. Strüktürün bir parçası olmayan süsün kullanılmaması.
4. Oluşturulan formun ve mekanın kimliği

Modern Mimari'nin büyük savunucusu Le Corbusier de özellikle son yıllarında Vernaküler Mimariye büyük ilgi duymuş ve övgü ile bahsetmiştir.(FRAMPTON-1992)

1964 yılında Bernard Rudofsky'nin New York Modern Sanatlar Galerisi'nde açtığı "Architecture Without Architects" isimli sergi ve aynı yıl yayımladığı, sergi ile aynı isimdeki kitabı, bütün dikkatleri vernaküler üzerinde yoğunlaştırırken aynı zamanda çok farklı bir bakış açısını da gündeme getirmiştir. Rudofsky çok zengin, ilginç ve renkli bir dünyayı gözler önüne sererek doğanın hatta bir hayvanın bile bu mimariyi oluşturabileceğinden bahsetmektedir (RUDOFSKY-1964).

Bu dönemde Vernaküler Mimari'ye katkıda bulunan Walter Gropious, Richard Neutra, Gio Ponti, Kenzo Tange, Jose Louis Sert, Pietro Belluschi gibi başka isimler de vardır.

Amos Rapoport'un 1969 yılında yayımladığı "House Form and Culture" isimli kitabı ile "kültür" ün bina formunu belirlemede birinci öncelikli; iklim, materyal ve teknoloji gibi faktörlerin ise ikinci sırada geldiğini, bunun en somut örneklerinin ise Vernaküler Mimari ürünler olduğunu söylemesi konunun öneminin bir kez daha kabul edilmesini sağlamıştır (RAPOPORT-1969) .

Şikago'da açılan Yeni Bauhaus okulunda ilk sınıflara uzun süre "ilkel ev tasarımı" projesi verilmiştir (OLIVER-1969).

Yine 1969 yılında Paul Oliver “Shelter and Society” isimli kitabı ile mimarların Vernaküler Mimari ’ye yaklaşımlarını **dokuz** başlık altında; **ilkel, tarihi, fonksiyonel, strüktürel, teknolojik, resmi, organizasyonel, içgüdüsel ve çıkarımsal** olarak özetleyerek konunun başarılı yönlerini, potansiyelini ortaya koymuştur.

Görüldüğü gibi vernaküler konusundaki çalışmalar yukarıda sözü edilen süreç içerisinde çok renkli bir yelpaze oluşturmaktadır. Özellikle 1960’ lı yıllardan sonra sosyoloji, antropoloji, etnoloji, kültür bilim gibi birçok bilim dalı bu konu ile ilgilenmiştir. Bunun nedeni Vernaküler Mimari nin insanın özgün değerlerinin ifadesi olarak görülmesidir.

1960’lı yıllarda kuramsal olarak bu noktaya gelindiğinde uygulamada da çalışmalar yapılmaktaydı. Örneğin, AYSAN(1988), 1930’larda Almanya’da evlerin analiz edildiğini, Alman vernakülerinin prototip olarak belirlenip resmi mimari olarak uygulandığını söylemektedir.

Türkiye’de de uluslararası akım devam ederken buna tepki olarak yöresel çalışmalar ağırlık kazanmış hatta bu konuda yarışmalar düzenlenmiştir.

Diğer taraftan, 1980’li yılların sonuna gelindiğinde Vernaküler Mimari ’yi tanımlama amacı ile çeşitli yaklaşımlar benimsenirken, bir başka grup bu yaklaşımları sınıflamaya başlamıştır. Delbert Highlands, mimarların ve konuyla ilgilenen diğer kişilerin **üç farklı şekilde** konuyu ele aldıklarını söylemiştir ;

Birinci grupta Wright, Alto, Corbusier vardır ve bunların indigene objeleri mimarinin çıkış noktası olarak gördükleri söylenmektedir. **İkinci** grup, konuya daha gerçekçi yaklaşan, bu konuda özel çalışmalar yapan gruptur ve Adolf Loos, Rapoport, Brunskill bu grubun üyeleridir. **Üçüncü** grup, bir kısmını modern bir kısmını da post modern mimarların oluşturduğu, önderliğini de Charles Moore ve Robert Venturi'nin yaptığı, kendi çalışmalarını üretmek için vernaküler, popüler, indigene ve bölgesel olarak isimlendirilen objeleri ödünç alan gruptur. Bu kişiler Historicism ve Non-Vernaküler Vernaküler olarak isimlendirilen akımlarda olduğu gibi vernaküleri özümseyememiş kişiler olarak kendi başlarına ayakta duramadıklarından, Vernaküler Mimari'yi amaçlarına ulaşmak için araç olarak kullanmışlardır (HIGHLANDS-1990).

1987'de **R. Lawrence** Vernaküler Mimari alanında yapılan çalışmaları yedi başlık altında sınıflandırmıştır.(LAWRENCE-1990)

Bunlar;

1. Estetik ve formalist yaklaşımda bulunanlar
2. Tipolojik yaklaşımı sergileyenler
3. Evrimci teoriyi uygulayanlar
4. Sosyal ve Coğrafi yayılım teorisi ile çalışanlar
5. Fiziksel açıklamalar (malzeme, iklim, topografya gibi) yapanlar
6. Sosyal açıklamaları (ekonomiyi, aile yapısını) tercih edenler
7. Kültürel etmenlerin (din, mekan algılama) baskın olduğu görüşü savunanlardır.

Rapoport, 1990'da bütün yaklaşımları içeren bir sınıflandırma sunmuştur.(RAPOPORT-1990)

a) Tamamı ile göz ardı edenler

b) Varlığını kabul edip, değersiz olduğunu düşünenler

c) Kopya edenler

d) Analiz ederek öğrenenler

Ayrıca Rapoport vernakülerin tanımlanması yönündeki çalışmalara devam edilmesi görüşünü savunmuştur. Vernaküler Mimari için bu güne kadar yapılan tanımlamaların ideal bir tipe ya da tek değişkene dayandığını, bu nedenle başarısız olduğunu söyleyerek **çoklu karakteristik listeleri** hazırlamıştır. Sadece vernaküler değil bütün çevrelerin benzer listeler ile çalışmasını ve tanımlanmasını önermiştir.

1.2. Vernaküler ile İlgili Tanımlar ve Kavramların Gözden Geçirilmesi

Vernaküler terimi ilk kez İngiliz literatüründe Shakespeare'in karakterlerinde kullanılmıştır (AYSAN-1979). Sözlüklerdeki geçmişi de çok eskiye dayanmayan vernaküler kelimesinin anlamı aslında yeterince açık değildir. Latince'de 'verna' esir anlamına gelmektedir. 'Vernaküler' in karşılığı ise **'belirli bir ülke kökeni olan'** şeklinde gösterilmekte ve **indigene** (indigeneous) ile eşdeğer anlamda kullanılmaktadır (SEZGİN-1984).

İngilizce - Oxford sözlüğündeki karşılığı; “Sıradan insanların evlerini inşa ettikleri bir mimari stil, örneğin saraylar, kiliseler gibi anıtsal ürünlerin tersine onları kopya etmeyen, yerel malzeme kullanan alçak tavanlı evler” şeklindedir (OXFORD DICTIONARY-1987) .

1.1. de anlatıldığı gibi, Vernaküler Mimari 'ye yaklaşımlar çok renkli bir yelpaze sergilemektedir. Bununla birlikte, **vernaküler kelimesinin nitelediği bina grubu hakkında fikir birliğine varılamamış**, konunun sınırları tam olarak çizilememiştir. Bunun nedenleri şu şekilde sıralanabilir.

1. **Mimari, kendi kuramını yerleştirememiştir.** “Mimar özünde bir kuramcı değildir. Kuramsal zafiyetini güçlendirmek için antropoloji, tarih, felsefe, matematik gibi disiplinlerden sürekli destek almıştır” (YÜCEL-1990).
2. **Hiçbir kavram yalnızca bir disipline ait değildir.** Farklı terimler değişik disiplinlerde değişik obje veya nesne grubunu niteliyor olabilirken aynı obje bir disiplinde birden çok terime karşılık gelebilmekte, diğerinde tek terimle de ifade edilebilmektedir.
3. **Farklı literatürlerde aynı objeler farklı isimlerle anılabilmektedir.** Örneğin Amerikan literatürü vernaküler için “folk” ya da “popüler” sözcüklerini kullanmayı tercih ederken Fransızlar “peasant” sözcüğünü seçmektedirler. Bu kelimelerin Türkçe'ye doğrudan çevrilmeleri ise daha büyük bir anlam kargaşasına neden olmuştur. Aynı çevreden bahsederken bir grup yöresel, diğeri geleneksel, bir başkası ise kırsal terimlerini kullanabilmektedir (Örneğin: Harran Evleri).

Böylelikle günümüzde vernaküler kelimesi **ilkel, kırsal, indigene** (indigeneous), **spontane, yerel, geleneksel, popüler, halk yapımı** (bilimsel ve akademik olmayan), **mimarsız mimari** gibi bir çok terime karşılık olarak kullanılmaktadır.

Bu kullanımlara kısaca değinilirse;

Vernaküler ve Süreç

Mimari, inşa etme aktivitesi, bir **yapım** (inşa) **sürecidir**. Bu süreçte kişi seçilen malzeme ve yapım tekniklerini kullanarak belirli bir çevrede barınak yapar. Çevre düzenlemesi ile mekan biçimlenir ve bu mekan bir mimari üründür. Mekanların tümü inşa edilmiş çevreyi oluşturur. **İnşa edilmiş çevre bir bütündür. Bulunduğu toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve ideolojik yapısının somut göstergesidir.** Bu nedenle tarih söz konusu olduğunda bazı ürünleri göz ardı edip diğerlerini ele almak doğru değildir. Vernakülerin göz ardı edilmesinin nedeni mimari olarak düşünülmemesidir. Bununla birlikte, yapım süreci ve oluşan mekanlar göz önünde bulundurulduğunda, vernakülerin mimari bir ürün olduğu görülmektedir.

Anonim (self-built), (owner-built), spontane, bilinçsiz, indigene, mimarsız mimari gibi sözcükler de bu süreci nitilemektedirler. Diğer taraftan sadece süreç değerlendirilerek yapılan tanımlamalar ya da bulunan karşılıklar da yeterli değildir. Üstelik Vernaküler Mimari 'yi tasarlayan ve / veya inşa eden kişi profesyonel değildir fakat kim olduğu bellidir. Gelişigüzel de yapılmamıştır çünkü ulaşılmak istenen bir amaç vardır.

Vernaküler ve İlkellik

Vernaküler Mimari 'ye karşı ilginin XVIII. yy.'da ilkel toplumlara ilgi ile başlaması daha sonraları bu toplumların mimarisinin vernaküler olarak isimlendirilmesi doğal olarak vernakülerin ilkel olduğu sonucunu doğurmuştur. "İkel Mimari" Vernaküler Mimari 'nin çok küçük bir dilimini kapsamaktadır. Ayrıca Vernaküler Mimari kendi içinde çok karmaşık çözümler üretebilmektedir.

Vernaküler ve Bölgesellik

Yerel, yöresel, bölgesel (regional), kırsal kelimeleri de Vernaküler ile eş anlamlı olduğu düşünülmektedir. Bu kelimelerin kullanımında bir takım coğrafi sınırlamalarla konuya açıklık getirilmesi amaçlanmıştır. Örneğin, "yöre" kelimesi kültür öğelerini içine almakta yetersizdir. "Geleneksel yöre mimarisi" denildiğinde ise, tıpkı kırsal mimari ya da köylü mimarisi ifadelerinde olduğu gibi vernakülerin kapsadığından daha fazlası dile getirilmiş olmaktadır.

Türk Dil Kurumu İngilizce'de "vernacular" olarak isimlendirilen bina grubunu niteleyen Türkçe kelime belirlememiştir. Bu nedenle bu çalışmada Bozkurt Güvenç ve Haluk Sezgin'in kullanımları* örnek alınarak vernaküler kelimesi kullanılmıştır.

* "...Vernaküler, modern mimarlığın aksine; kullanıcının aynı zamanda karar verici olduğu demokratik, çok sesliliğe uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir..." (GÜVENÇ-1990)

"...Vernaküler Mimari, toplumun sahibi bulunduğu kültürün, doğrudan doğruya ve belirli ihtiyaçlar çerçevesinde maddeye dönüşmesidir..." (SEZGİN-1984)

BÖLÜM 2 VERNAKÜLER ÇEVRENİN ÖZELLİKLERİ

2.1. Vernaküler Çevre

İnsanların yaşam çevrelerini iki başlık altında inceleyebiliriz.

1. Doğal Çevre

2. Kültürel Çevre

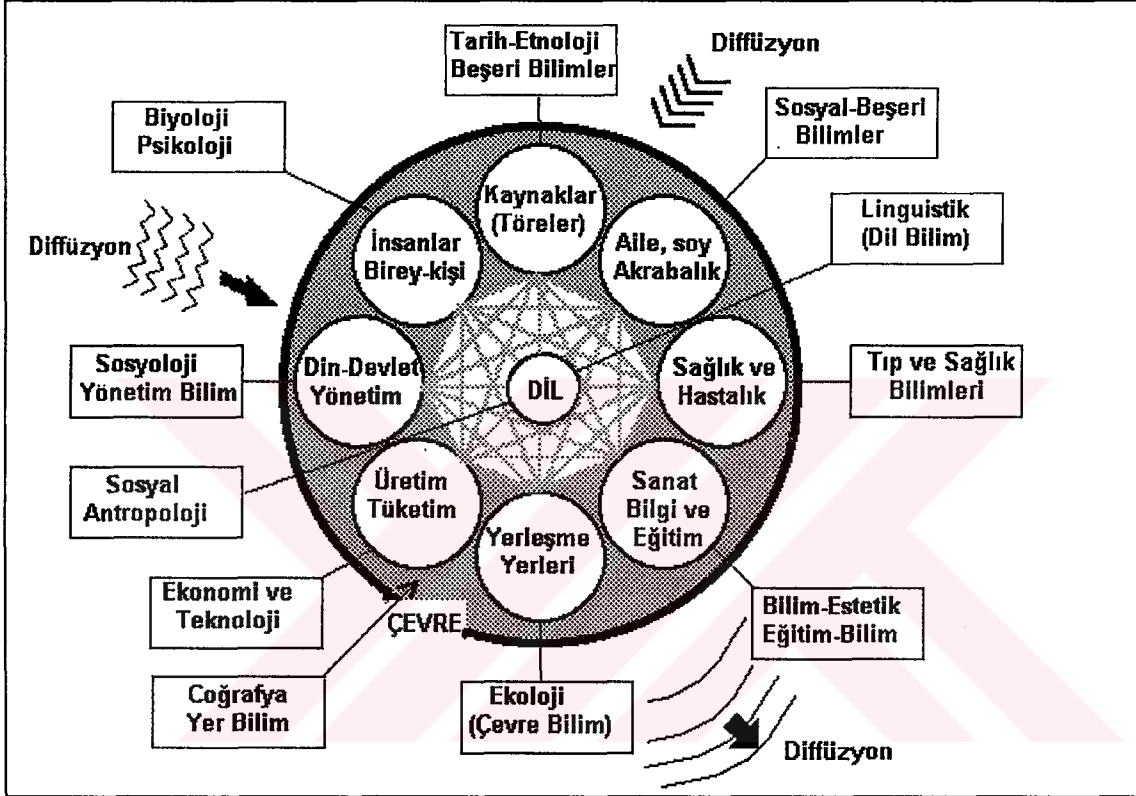
1. DOĞAL ÇEVRE ; fizik, biyolojik ve coğrafi çevrelerin bileşiminden meydana gelen bir bütündür. Bu bileşenlerden;

Fizik Çevre , biyolojik ve coğrafi çevrelere dayanak olan ve tabanı meydana getiren bir alt tabaka durumundadır. Bu çevre, **morfolojik yapısı, inorganik elemanları, kozmik ve fizyolojik kuvvetleri** ile sosyal çevreleri her zaman etkisi altında bulundurur.

Biyolojik Çevre , insanların, hayvanların ve bitkilerin meydana getirdiği canlılar tabakasıdır ve sosyal yapıların hayat alanıdır.

Coğrafi Çevre , fiziki çevrenin doğrudan etkisi altında bulunan biyolojik ortamın oluşmasını sağlayan alandır. **İklim, ısı, toprak, dağlar, dereler, su, bitkiler ve hayvanlar, mevsimlere ait değişimler, fırtınalar, depremler** coğrafi çevrenin bileşenleridir.(NİRÜN-1991) Bu çevrelerin bileşenleri insanların yaşam şekillerini belirler. Su kıyısında yaşayan insanların yaşamlarının bu çevreye bağlı olması buna bir örnektir. İnsanlar bir yandan doğal çevre koşullarına uymaya çalışırken, diğer taraftan çevrenin sunduğu imkanlardan en iyi şekilde yararlanmaya çalışırlar. Çevreyi değiştirirler. Değiştiremedikleri zaman da uyum sağlamaya çabalarlar. Bütün bunlar kültürel çevre verileri ile gerçekleşir.

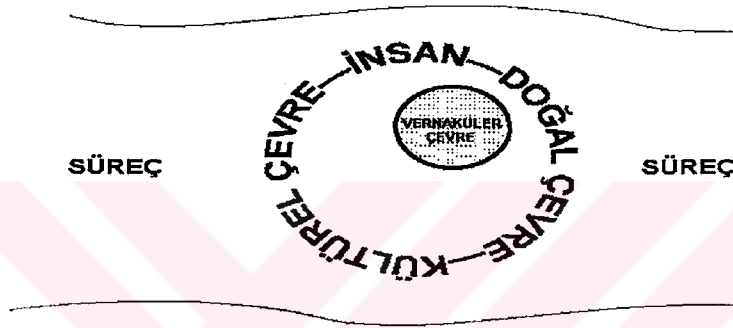
2. KÜLTÜREL ÇEVRE , Antropoloji bilim alanından yola çıkılırsa, doğanın yarattıklarına karşılık insanoğlunun yarattığı her şeyin oluşturduğu çevredir. Kültürel çevrenin hangi değişkenleri ve ilişkileri içerdiği sürekli sorgulanmıştır. Bu konuda Bozkurt Güvenç'in önermesi şekil 1'de görülmektedir.

Şekil 1: Kültür Kavramı ; Ana Öğeler ve Kültür Haritası (GÜVENÇ-1970)

Bu şemaya göre kültürel çevreyi oluşturan insanlar arası ilişkiler dilin yardımı ile gerçekleşir. Doğal çevre üzerinde oluşturulan bu ilişkiler ve kurumlar; yerleşme yerleri, aile, soy, akrabalık, yönetim, üretim, tüketim ilişkileri, sağlık, hastalık, sanat, bilgi, eğitim kurumları, inançlar, belirli bir tarihsel süreç içerisinde gelenek ve göreneklerin yardımı ile aktarılan her şey kültür kavramının öğeleridir. Bütün bunlar soyut kavramlar olmasına

rağmen yaşam süreci içerisinde çeşitli şekillerde somutlaşırlar. Burada bizi ilgilendiren de budur. Doğal ve kültürel çevre bütününe en önemli bileşeni olan insan, kendisine daha iyi yaşam koşulları oluşturabilmek için çabalar. Doğal çevre koşulları yeterli olmadığında kültürünü (bilgi, deneyim ve teknolojisini) kullanır. Bu süreç sonucunda ortaya çıkan inşa edilmiş çevre sadece bilgi ve teknolojiyi değil kültürün diğer bileşenlerini de içerir, yani somutlaştırır. İşte **Vernaküler Çevre**, belirli bir süreçte oluşan insan-doğal-kültürel çevre ilişkilerinin sonucu ortaya çıkan inşa edilmiş çevrenin bir parçasıdır. (Şekil 2)

Şekil 2: Vernaküler Çevre

Birinci bölümdeki yaklaşımlar dikkate alındığında vernaküler çevrelerin oluşum sürecinin önemi hatırlanabilir. Bu nedenle vernaküler çevre özelliklerinin

1. Süreçsel Özellikler
2. Ürünsel Özellikler başlıkları altında incelenmesi ve tanımlamaya çalışılması tezin gelişimi açısından yararlı görülmüştür. Bu konuda Rapoport'un çoklu karakteristik yöntemi uygulamak amacıyla hazırladığı listeler ile başlamak gerekmektedir.

2.2. Vernakülerin Süreçsel Özellikleri

1. Tasarımcı kimliği

Tasarım sürecinde rol alanlar:

- Kullanıcılar
- İnşaatın belli bir aşamasında uzmanlaşmış olanlar
- Binanın yapımında bütünü ile uzman olanlar
- Mimar, mühendis etiketini de taşıyan profesyonel tasarımcılar olabilir

Vernaküler çevreler daha çok tasarım sürecinde kullanıcıların ya da inşaatın belli bir aşamasında uzmanlaşmış kişilerin rol aldığı çevrelerdir

2. Tasarımcının niyet ve amaçları

Tasarım sürecinde rol alan kişilerle bağlantılı olarak sonuçta ulaşılacak istenen amaç da farklılık gösterir. Vernaküler çevrelerde tasarımcının amacı; var olan düzene uyum sağlamak, grup kimliğinin oluşmasına katkıda bulunmak ve her şeyden önemlisi ise ihtiyacını en ekonomik ve kolay şekilde karşılamaktır. Yüksek stil (high-style) çevreler, daha çok bireysel kimliği ortaya çıkarma çabasındadırlar.

Yüksek stil çevreler, profesyonel mimar, mühendis kimliği olanlar ya da müteahhitler tarafından, yönetimin imar kuralları çerçevesinde tasarlanıp inşa edilen mekanlardır.

3. Tasarımcı (yapımcı) ların anonimlik ölçüsü

Yüksek stil çevrelerin oluşumunda tasarımcılar her zaman ön plandadır, bazı durumlarda mekanların ve binaların tasarımcı adı ile anıldığına rastlanır. Vernaküler çevre her zaman kendiliğinden oluşan bir doku sergiler, bu özelliği ile çevre tamamen anonim bir yapıdadır. Binaların ise yapımcıları belli olmakla birlikte uyum gösterilen örnek model anonimdir.

4. Tek bir model veya imaj varlığı

Vernaküler çevrelerde paylaşılan ortak idealler ve değer yargılarının sonucunda oluşmuş örnek, yani herkesin uyum gösterdiği bir model vardır. “Model” kelimesi ile anlatılmak istenen sadece somut değil aynı zamanda soyut karakterde olan bir bütündür. Bu model sürekliliğini korudukça vernaküler çevrelerin devamlılığından söz edilebilir. Yüksek stil çevrelerde ise değer yargılarındaki farklılıklar, seçenek fazlalığı, seçme özgürlüğü, bazı durumlarda tasarımcıların tamamı ile farklı bir kültürel grubun üyesi olması yerleşim bütününde ortak kriterlerin oluşumunu engeller ve modelin varlığından söz edilemez.

5. Örnek modele bağımlılık ve paylaşım oranı

Vernaküler çevrelerde kabul edilen modele büyük oranda uyum sağlandığı ve paylaşım oranının yüksek olduğu görülür. Modelde meydana gelen değişimler bireysel farklılıklardan kaynaklanan değişimler ve istisnalardır.

6. Çevre ile kültür/yaşam tarzı arasındaki ilişki türü ve uyum derecesi

Bu madde çevrenin yaşam şekline/kültüre uygun olup olmadığı ile ilgilidir. Vernaküler çevreler yaşam şekli ile doğrudan ilişkili olduklarından tasarım ve yapım süreci de bu uyumu destekleyecek şekilde gelişir. Yüksek stil çevrelerde ise uyum için harcanan çaba azdır çünkü uyulması gerekli daha karmaşık kurallar vardır.

7. Yazılı olmayan tasarım kriterleri

Vernaküler çevrelerde yine kabul edilmiş modelden kaynaklanan bu modelin özelliklerini belirleyen kriterler vardır. Bu kriterlerin oluşumunda aynı zamanda doğal çevre verileri de etkili olmuştur. Deneyimler sonucunda oluşan kriterler herkes tarafından kabul edilmiştir. Bu nedenle yazılı ifadesi gerekli değildir. Diğer taraftan yüksek stil çevrelerde kriterler büyük bir çeşitlilik gösterir. Çevrenin bütünlüğünü sağlamak ancak resmi kurallarla mümkün olabilmektedir. Bunlar ekonomik, teknolojik analizleri, imar kurallarını ve bir çok karmaşık yapıyı ortaya koymaktadır.

8. Zaman içerisindeki değişimlerle sabitlik/değişmezlik ya da değişkenlik / özgürlük

Yüksek stil çevreler zaman içerisinde çok büyük değişiklikler gösterebilmektedir. Çünkü uyulması gerekli kurallar da zamanla değişmektedir. Ayrıca bireysel kimliğin ön plana çıkarıldığı moda akımlar da gelip geçici olduklarından, çevre sürekli olarak yenilenmektedir. Vernaküler çevreler ise yine örnek modelin varlığı ve devamlılığı süresince değişmemekte, veya değişim çok az miktarda olmaktadır.

9. Kısmi değişimlerin biçimi

Sekizinci maddeyle ilişkili olarak düşünölürse vernaküler çevreler kendi içerisinde değişimi çok uzun bir süreç içerisinde gerçekleştirirler. Bununla birlikte dış güçlerin (farklı kültür, deprem, savaş, vb.) etkisi, çevrenin hızlı bir değişim sürecine girmesine neden olabilir. Yüksek stil çevrelerde ise değişimi etkileyen birçok faktör olduğu, ve değişimlerin çok farklı şekillerde gerçekleştiği görölmüşür. Bazen değişim geriye dönük de olabilmektedir.

10. Tasarım ve inşa bilgilerinin paylaşılması

Yüksek stil çevreler ise yukarıda bahsedilen nedenlerle vernaküler çevrelere oranla büyük bir çeşitlilik sergilerler. Farklı değer yargıları ve uzmanlık alanlarının ürünü olan bu çevrelerde tasarım ve inşa bilgilerinin paylaşımı çok düşüktür. Vernaküler çevreler de ise paylaşım oranı çok yüksektir.

2.2. Vernakülerin Ürünsel Özellikleri

1. Yere ve kültüre özgünlük derecesi

Vernaküler ürünlerin bulundukları yere özgüllükleri (bağımlılıkları) çok yüksektir. Bu açıdan çevre ile tam bir bütünleşme sağlarlar.

2. Özel plan formu, morfoloji, şekiller, geometri, geçişler

Bu özellik; farklı çevrelerde, farklı formların oluşması, vernakülerin büyük bir zenginlik kazanmasını sağlamıştır.

3. Vernaküleri oluşturan elemanlara ait özel biçim özelliklerinin varlığı

Bulunduğu çevreye ve kültüre uyumun bir başka sonucu özel biçim özelliklerinin oluşumudur. Bu özel biçim bütün kullanıcılar tarafından paylaşılır. Bununla birlikte arazinin morfolojik yapısından ve bireysel farklılıklardan kaynaklanan değişimlere rastlanabilir.

4. Özel malzeme, doku ve renk kullanımı

Her vernaküler çevreyi diğerinden ayıran özgün form özellikleri çoğu zaman doku, renk ve malzeme kullanımında kendi içerisinde farklılaşabilir. Bu farklılaşma vernakülerin zenginliğini artırır. Vernaküler çevrelerde içten gelen duyguları yansıtan semboller, renkler ve çeşitli dokuların kullanıldığına sıklıkla rastlanır.

5. Doğa ile uyum ve ilişki yeteneği

Vernaküler çevreleri diğerlerinden ayıran özellikle yüksek stil çevrelerde nadir rastlanan doğa ile uyum yeteneğidir. Bu madde de daha önce ele alınanlar ile benzer özelliktedir.

6. İklimle uyum başarısı

İklimin belirleyiciliği her zaman geçerli değildir. Bazı vernaküler çevrelerin tamamı ile iklim koşullarına ters çözümler ürettiğine rastlanmıştır; Bununla birlikte, vernaküler çevreler iklimle uyumda büyük bir başarı sergilerler. Günümüzde, yüksek stil çevreler iklim koşullarına ancak mekanik sistemler yardımı ile uyum sağlayabilmektedirler.

7. Kaynak kullanımında verimlilik

Bu kavram altıncı madde ile ilişkilidir. İklimle uygun olma, kaynak kullanımında verimli olmayı sağlamaktadır. Ayrıca Vernaküler Mimari 'de mekanların birden fazla fonksiyona cevap vermesi de verimliliği sağlamaktadır.

8. Kullanılan malzemenin karakterinden kaynaklanan çevrenin açıklığı ve kolay anlaşılabilirliği

Bu özellik vernaküler çevrelerde özel bir model kullanımının sonucudur. Bu modelin bina formu olarak tekrar edilmesi, bu tekrarın araziye uyumu çevrenin kolaylıkla anlaşılmasını ve algılanmasını sağlamaktadır.

9. Ekleme, çıkarma ve diğer değişikliklere izin veren açık uçluluk

Yüksek stil çevrelerde genelde mümkün olmayan bir özelliktir. Vernaküler çevrenin ise karakteristik özelliklerinden birisidir çünkü vernaküler çevrelerin organik gelişimi bu şekilde olmaktadır.

10. Zaman içerisindeki değişikliklerden kaynaklanan komplekslik

Ekleme, çıkarma ve adapte olabilmenin bir sonucudur. Kabul edilmiş bir model olmasına rağmen yerleşim dokusunun ve dokuyu oluşturan birimler kompleks bir bütün oluştururlar.

11. Fonksiyonlarda açık uçluluk

Vernaküler çevrelerde fonksiyonların mekanlarda özelleşme derecesi oldukça düşüktür. Yani aynı mekan birden fazla fonksiyona cevap verebilecek niteliktedir. Yüksek stil çevrelerin özelleşmiş mekanları (yaya yolu, trafik yolu, oturma odası, yemek odası, vb.) düşünüldüğünde farklılık açıkça görülebilir.

12. Mekansal farklılaşma derecesi

Vernaküler çevrelerde fonksiyonlarda açık uçluluk neticesinde büyük mekansal farklılıklara rastlanmaz. Yüksek stil çevrelerde bu farklılık mevcuttur.

13. Faaliyet sistemlerinin ve yaşam şeklinin oluşumunda çevrenin etkenliği

Çevre özelliklerinin belirleyiciliği çok yüksek olmamakla birlikte vernaküler çevreler zamanla bulundukları çevreye uyum sağlayabilmektedirler. Başka bir deyişle çevrenin sunduğu imkanlar zamanla yeni faaliyetleri ve yaşam şeklini doğurabilmektedir.

14. Mekanların kullanıcılarla etkin olarak ilişki kurma yeteneği

Süreç özelliklerinden “tasarımcı kimliği” sonuçta mekanların kullanıcılara yabancı gelmemesine etkin kullanımına olanak tanımaktadır çünkü tasarımcı ile kullanıcı çoğunlukla aynı kişidir.

Vernaküler çevre özelliklerinin sınıflandırılması, bu mekanların çalışılması ve anlaşılmasında bir araçtır. Bu şekilde bir sınıflandırmanın seçilmesi ise kavramsal olarak uyumlu ve analiz için elverişli olduğunun düşünülmesindendir. Sınıflandırma Rapoport’un çoklu özellik listelerinin yardımı ile yapılmıştır. Bu listelerden Atlılar köyü çevresini tanımlamaya yardımcı olacağı düşünülen özellikler belirlenmiş yani listelerin tamamı kullanılmamıştır. Bununla birlikte Atlılar vernakülerinin burada sıralanan özelliklerin tümünü taşıması gerekli değildir.

Özgün nitelikteki bu yaklaşımın senteze ulaşmayı kolaylaştıracağı ve bu alandaki çalışmalara katkıda bulunacağı ümit edilmektedir.

BÖLÜM 3 ÖRNEK ALAN ÇALIŞMASI

Vernaküler binaların çalışılmasında ilk sistematik analizleri yapan Brunskill'in de ifade ettiği gibi, Vernaküler Mimari konusunda çalışmanın zevki ancak bir alan çalışması ile tadılabilir.(BRUNSKILL-1971)

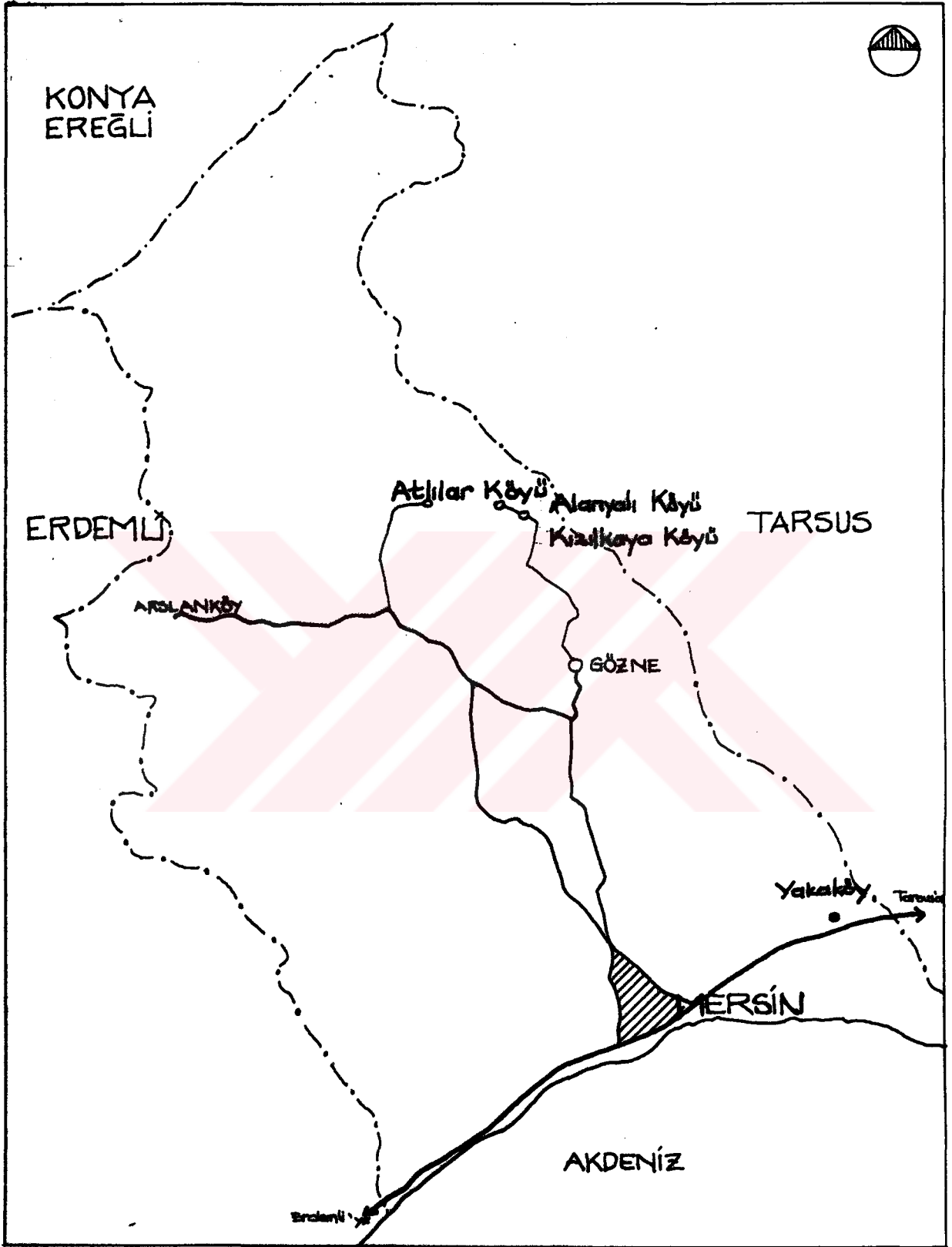
3.1. Alanın Seçimi

Çalışma alanı olarak Mersin'e bağlı Atlılar Köyü seçilmiştir. Bununla birlikte karşılaştırma yapabilmek amacıyla, Atlılar Köyü ile yaklaşık olarak aynı yükseltide ve aynı iklimde yer alan, aynı bitki örtüsüne sahip yani benzer çevresel özellikler taşıyan iki köy daha incelenmiştir. Bunlar **Alanyalı** ve **Kızılkaya** köyleridir. Köyler arasındaki en önemli fark, farklı etnik kökene sahip olmalarıdır. **Athılar** Çerkez / Kabardey, **Alanyalı** Türkmen / Yörük , **Kızılkaya** ise Alevi. / Tahtacı köyüdür.

Bu iki köydeki çalışma Atlılar köyündeki gibi geniş kapsamlı olmayıp, bazı gözlemler ve mülakatlar ile sınırlandırılmıştır.

3.1.1. Konumu, Sınırları, Ulaşımı

Athılar, Alanyalı ve Kızılkaya köyleri Mersin'in kuzeyinde, Toros Dağları üzerinde yaklaşık 1400 metre yükseltide yer almaktadırlar. Birbirlerine komşu olan bu köyler doğuda Tarsus İlçesine, Kuzeyde ise Konya İline sınır oluştururlar. (Bkz. Şekil 3)

Şekil 3 : Çalışma Alanının Konumu Ulaşımı

Bu üç köy arasındaki ulaşım toprak bir yol ile sağlanabilmektedir. Atlılar Köyü tam olarak Alanyalı, Evcili, Horozlu, Değnek, Tırtar köyleri ve Konya İli arasında yer alır.

Atlılar Köyü transit bir yol üzerinde değildir. Mersin'e uzaklığı 65 km dir. Haftada iki gün çalışan dolmuş ile 90 dakikada köye ulaşmak mümkündür. Asfalt ve düzgün olan Mersin-Aslanköy yolunun 53. Kilometresinde stabilize bir yol ile Atlılar'a sapılmaktadır ve bu yol köy içinde bitmektedir. Dış dünya ile etkileşim yol kısıtlılığı nedeni ile çok geç oluşmuştur.

3.1.2. Neden Kırsal, Neden Atlılar

Birinci bölümde anlatılan kuramsal yaklaşımlar dikkate alındığında alan seçim kriterlerinin neler olduğu, neden kentsel değil de kırsal bir alan belirlendiği sorulabilir.

Kent farklı kültürlerden gelen birçok kişinin ortak yaşam mekanıdır. Aynı ortamlarda yaşayan kültürel grupların sayısı arttıkça kültürlenme (bir kültürün zamanla kendi içerisinde gelişimi) ve kültürleşme (farklı kültürlerden öğrenerek gelişme) artar. Değer yargıları, idealler ve normlar sürekli bir değişim içerisinde dirler. Teknolojik gelişmelerin büyük bir hız kazandığı günümüzde kentler ve kentliler bu değişimden en çok etkilenenlerdir.

Değişim sürecinin çok kısa olması değer yargılarını yansıtan, kültürü simgeleyen binaların inşa edilmesini, bina geleneğinin oluşmasını önlemektedir. Yerleşim alanları mevcut

siyasi yönetimin, profesyonellerin, müteahhitlerin değer yargılarını yansıtmakta daha önceden belirlenmiş bir takım kurallar (imar yasaları,yönetmelikler, vb.) çerçevesinde şekillenmektedir. Kullanıcı katılımı minimum düzeyde kalmaktadır.

Çalışma alanı seçiminde başka bir seçenek, Tarihî Kent Dokusunun ele alınması idi. Tarihi Doku ilk bakışta vernaküler değerleri taşır gibi görünmektedir. Belli bir sürecin ürünü olan bu doku ve içerisindeki binalar simgesi olduğu kültürü yaşatmasına rağmen maalesef o kültürle yaşamamaktadır. Kullanıcıların çoğu binaların gerçek sahipleri değildir, hatta aynı aileden bile gelmemektedirler. Binalar dış cephede “özgün” görünmelerine rağmen içte değişiklik geçirmiş durumdadırlar. Binayı ortaya çıkartan, bu binalarda somutlaşarak yaşayan ve uzun süre bu binalarda yaşamış olan insanlar, aileler, sosyal gruplar kaybolmuştur. Dolayısı ile bina hakkında yeterli ve doğru bilgi almak olanağı yoktur.

Atlılar Köyü dağlık kırsal bir alandır. Ova köylerine göre ulaşımı daha zordur. Halkı Kuzey Kafkasya’dan göç eden Çerkezlerdir. Göç bundan yaklaşık 100 -130 yıl önce gerçekleşmiştir. Yerleştikleri yörede azınlık olmaları, çevreyi ve geldikleri toplumu tanımamaları, kente uzak bulunmaları, ekonomik temellerinin pazarla/ kentle yoğun irtibatı gerektirir özellikte olmaması, oldukça uzun bir süre içe kapalı bir yaşam düzeni kurmalarına neden olmuştur.

Atlılar-Mersin yolunun asfaltlanması ile başlayan dış dünyadaki gelişmelerden daha fazla yararlanma imkanı, bu dönemde çevre toplumlarıyla daha çok ilişki kurarak sosyo-kültürel bir değişme sürecine giren Atlılar köyünde, bu sürecin hızlanmasına neden olmuştur.

Athılar Köyü, sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerinin doğal çevreye yansması sonucu somutlaşan bir mimari doku sergilemektedir. 1980’li yıllara girerken Athılar Köyü çevrede, hatta bölgede rastlanmayan özellikte köy evlerine sahipti. Gövdeleri ardıc tomrukları, çatısı ise ardıc ağacının kabukları ile yapılan bu evler toprakla sıvanmıştı. Çevre köy ve yerleşmelerde hakim olan taş duvar / taş yığma yapı karakterine ters, tamamen farklı malzeme ve teknik kullanılması, tarihsel kökenleri ve kültürel geçmişleri ile bağlantılı olsa gerekir.

Alan seçimi değişimin başlamasına karşın bu kültürün halen yaşadığı ve yaşatıldığı düşünülerek yapılmıştır. Bu devamlılık da yerleşimin kırsal bir alanda bulunmasından kaynaklanmaktadır.

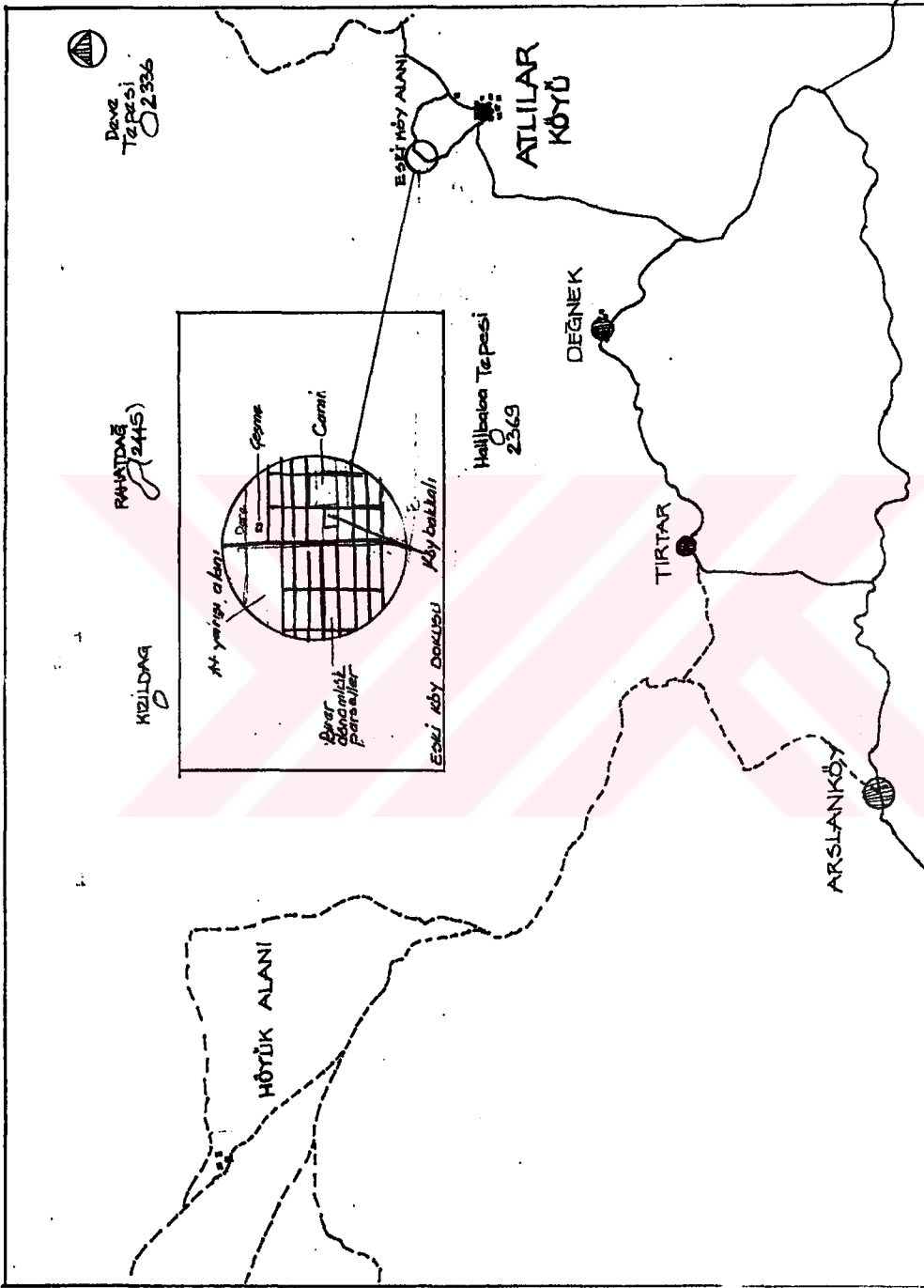
3.2. Doğal Özellikleri

3.2.1. Topografya

Çukurova'nın hemen kuzeyinde başlayan Bolkar Dağları, Toros Dağları'nın bir parçası olarak aynı hareketlilikle yükselir. Bu hareketlilikten payını alan Atlılar Köyü arazisi içerisinde de birçok tepe yer alır (Öşün Tepesi, Yedigözü Tepesi, Kahvelik Tepesi, Tozlu Tepe, Kara Ziyaret Tepesi, Tırmıl Tepesi, Ak Tepe, Av Tepe, Bağlıca Tepe, Çökelek Kaya Tepesi).

Yerleşim yeri Sadiye Tepesinin güney-doğu yamacındadır. Denizden yüksekliği ortalama 1420 metredir. Kuzeyde arazi Rahat Dağ (2445) ve Boz Ziyaret Tepesi (2541) ile oldukça yüksek bir rakıma ulaşır. Yüksek yerlerde Toros Dağlarında sıkça rastlanan ilkbaharda kar suları ile oluşan gölcükler ve dereler mevcuttur. Köyün sırtını yasladığı tepenin ardında Cingörez ismiyle bilinen düden yer alır. (Bkz Şekil 4)

Yerleşim alanı içerisinde iki adet doğal su kaynağı bulunmakta ve yapılan çeşmeler ile köylünün kullanımına sunulmaktadır. Bu iki kaynak, içme ve kullanma ihtiyacını karşılayamamış, 1980 yılında 15 km uzaklıktaki kaynaktan su getirilmiştir.

Şekil 4 : Coğrafik Durum ve Atıllar Çerçezlerinin Yerleşikleri Bölgeler

3.2.2. Jeolojik Yapısı

Bölge okyanusun kapanması sırasında okyanus içi dalma batmaya bağlı olarak oluşan melanj (karmaşık seri) kayaçlarından oluşmuştur. Melanj içerisinde okyanusal litosfer parçaları, sedimanter kayaçlar ve kireç taşı blokları bulunmaktadır. Sedimanter kayaçlar genelde kumtaşı, çakıl taşı, kil taşı, çamur taşı, radiolarit ve kireç taşından oluşmuştur.*

3.2.3 İklim

Akdeniz Bölgesi sınırları içerisinde yer almasına rağmen denizden yüksekliğinin fazla olması kış mevsiminin oldukça sert, yazların ise serin geçmesine neden olmaktadır. Ortalama sekiz ay olan kış mevsiminin yaklaşık beş ayında kar yağışı görülmektedir.

3.2.4. Bitki Örtüsü

Bölgede en çok rastlanan ağaç türü ardıç ve çam'dır. Akdeniz bitki örtüsünün devamı kısa bodur ağaçlar (demircik, palamut, vb.) ve yer yer kayın ağaçlarına da rastlamak mümkündür.

* Yrd. Doç. Dr. Osman Parlak ile Ağustos 1996 tarihinde yapılan görüşme sonucunda yazılmıştır.

Servigillerden olan **ardıç ağacı** yaz kış yeşildir. 60 kadar çeşidinden 8 tanesi Türkiye’de yetişmekte, bunlardan ikisine Doğu Akdeniz Bölgesinde daha çok rastlanmaktadır. Bu iki tür; Kokulu ardıç ve Adi ardıçtır. (MEYDAN LAROUSSE ANSİKLOPEDİSİ., s.637)

Ardıç ağacı çok sağlam, toprak ile temas ettiğinde hemen çürümeyen, aynı zamanda da kolaylıkla işlenebilen bir ağaçtır. Normal bir ağacın tomruğundan kereste yapımında %70-80 verim sağlanırken, ardıç ağacında bu oran %20 en çok %40 gibi çok düşük bir seviyededir. Bu nedenle kereste olarak tüketimi çok düşüktür. Kolaylıkla işlenebilmesiyle küçük çapta oymacılıkta; (çeyiz sandığı, beşik, vb. yapımında) kullanılır. Sağlamlığı nedeni ile de kırsal kesim köylüleri tarafından düzgün kesit gerektirmeyen döşeme altı kirişlerinde, toprağa temas eden kısımlarda, ve bahçe çiti olarak yararlanılır. Ayrıca yakıldığında diğer ağaçlardan daha fazla kalori verdiği için yakacak amaçlı tüketimi de yapılmaktadır.*

Atlılar çevresinde şimdi azalmış olmasına rağmen yüzyılın başında bolca bulunan ardıç ormanı ve yönetimin orman politikası, köy evlerinin yapımında bu ağacın önemli oranda tüketilmesine olanak tanımıştır. Bilindiği gibi ardıç ağacı sadece doğal ortamda üreyebilmekte ve uzun sürede yetişmektedir. Suni üretme çalışmalarının sonuç vermemesi nedeniyle kesimi kesinlikle yasaklanan ardıç ağacının yapı malzemesi olarak kullanımı 1980’li yıllarda son bulmuştur.

Ekilebilir arazinin az olması ve sulu tarım yapılamamasına rağmen az sayıda meyve bahçeleri mevcuttur. Bunlar; şeftali, kiraz ve ceviz bahçeleridir.

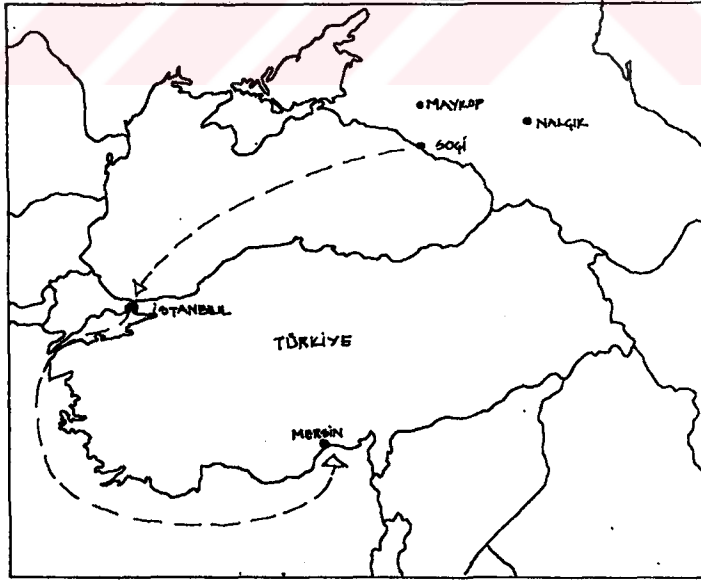
* Selahattin Kuzucu ile Ağustos 1996 tarihinde yapılan görüşme sonucunda yazılmıştır.

3.3. Tarihi Gelişimi

Atlılar Köyü 1885 - 1886 yıllarında (Hicri: 1303 olarak nakledilmektedir.) Kuzey Kafkasya'dan göç eden, çoğunluğu Kabardey (kendi içinde Adige, Abhaz, Çeçen gibi gruplara ayrılan Çerkezlerin, Adige kolunun alt grubudur.) soyundan gelme bir grubun bu bölgeye yerleştirilmesi ile kurulmuş bir köydür.

Köyün yaşlıları ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bilgilere göre kuruluş şu şekilde gerçekleşmiştir:

Atlılar köylüsünün iki kuşak öncesi, 1885 yılında Suriye'ye gitmek üzere Rusya'nın Soçi limanından hareket eden geminin yolcularıdır. Yolcular sürgünden önce Kabardey'lerin çoğunlukta bulunduğu Kafkasya'nın Nalçık Bölgesi köylerinden gelen küçük gruplar ile Maykop Bölgesi'nden gelen küçük grupların bir araya gelmesinden oluşmuştur. (Bkz. Şekil 5)

Şekil 5 : Atlılar Çerkezlerinin Anavatanı ve Mersin'e Göçleri

Gemi, önce İstanbul'da yakıt ikmali yapar, daha sonra Mersin yakınlarında arızalanır ve bundan sonra yoluna devam etmez. Çerkezler Mersin'de şimdiki Devlet Hastanesinin olduğu bölgeye yerleştirilirler. Sahile yakın olan bu bölgede iki - üç yıl kaldığı anlatılan Kafkasya kökenli halk, yörenin sıcak ve sineğine dayanamamıştır. Sıtma hastalığı başlamış, geçen kısa süre içerisinde çocuk ve yaşlıların ölümlerinde büyük artış görülmüştür. Bu durum karşısında grubun liderleri alışmış oldukları iklime benzer bir yerleşme alanı bulabilmek amacı ile kuzeye, daha yükseğe Toros Dağlarına keşfe çıkarlar.

İlk buldukları yer bugün Höyük Alanı (Bkz. Şekil 4) olarak isimlendirilen bölgedir. Bölgeyi tanıyanlar burasının düzlük olduğunu, ancak kışları çok soğuk olduğundan yaşama uygun olmadığını söylerler. Buna rağmen grubun büyük bölümü Höyük Alanına yerleşir. Yerleşmenin olduğu yıl (1889 - 1890 yılları olduğu tahmin edilmektedir.) bu kez soğuk nedeni ile ölümler olur. Bu dönemde Abdülhamid II Çerkezlere yardımcı olur. Söylenceye göre, II. Abdülhamid'in ninesi Çerkezdır ve Kabardey soyundan gelmektedir. Höyük Alanına göre daha az yükseltide Eski Köy (Bkz. Şekil 4) olarak isimlendirilen bölgede (şimdiki köy merkezine 2 km. uzaklıkta) onlara yer gösterir. Köye verilen arazi 1000 - 1100 m² lik parsellere ayrılır ve ızgara plan şeklinde 85 haneye tahsis edilir. Tokkanlı bir Yörük beyinin yurdu olan bu bölge artık Çerkezlere aittir. Köye II. Abdülhamid'in ninesinin ismi olan "Sadiye" ismi verilir.

Sadiye Köyü Abdülhamid'in yardımları ile çevre köylere göre daha iyi bir durumdadır. Bu dönemde çevre köyler içerisinde en büyük camiye sahiptir. Çevre köyler cuma namazını kılmak üzere Sadiye'ye gelirler. Cami ardıc ağacından yapılmıştır.

Geçen zaman içerisinde Çerkezler Eski Köy alanına yakın Sadiye Tepesinin güney doğu yamacına (şimdiki köy alanı) yerleşmeye başlar. Eski Köy bir süre yayla olarak kullanılır. Yeni köy alanında iki adet su kaynağı bulunması, evleri tepenin güney yamacında konumlandırarak iklimle dengeli kullanımın sağlanması olanağı, yeni yerleşim yerinin daha iyi bir seçim olduğu düşüncesini doğrulamıştır. Eski Köy alanında ardıç kullanılarak yapılan evler sökülerek yeni yerleşim bölgesine taşınır. Cami de taşınan binalar arasındadır.

Köyün en yaşlılarından olan 87 yaşındaki Fuad Canbolat ile yapılan görüşmede (24.06.1996) bu taşınmanın 1952 - 1953 yıllarına kadar sürdüğü anlaşılmaktadır. Fuad Canbolat 1952 yılında Eski Köy alanında Mustafa Kaymaz ve kendisine ait olan son iki evin mevcut olduğunu, bunların da bu yıllarda sökülerek Eski Köy alanından taşındığını anlatmaktadır.

Kurtuluş Savaşı dönemi yerleşme tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemde Çerkez erkeklerin savaşa katılması, kadınların ve çocukların yiyecek temininin kolay olduğu, daha güvende oldukları ovaya taşınmalarına neden olmuştur. Burası Mersin'in 5 km doğusunda bulunan bugünkü Yakaköy yerleşmesidir (Bkz. Şekil 3). Bu grubun çoğunluğu savaş sonrası Atlılar köyüne dönmüştür, geride kalanların bir kısmı Yakaköy'de kalmış, bir kısmı daha sonra Adana'yı ya da Mersin'i yerleşim yeri olarak seçmiştir.

“Sosyo-Kültürel Değişme ve Çerkezler” adlı kitabında Cahid Aslan göç eden toplumların bir nesil kadar kendi içlerine kapalı bir yaşam sürdürdüklerini ifade etmektedir (ASLAN-1992). Köy için de aynı olay söz konusudur. Bir dönem kendi içine kapalı yaşayan,

kendi kültürel çizgisini, geleneğini devam ettiren Sadiye köylüsünün savaş döneminde kısıtlı dışa açılımı çevre toplumlarla ilişkilerinin, dolayısı ile kültürel değişmelerinin ilk adımıdır.

3.3.1 Değişim Süreci

Athılar köylüleri göç ile Kuzey Kafkasya'dan geldikleri günden günümüze kadar bulundukları bölgede kendilerine özgü kültürlerini yaşatmaya çalışmışlardır.

İçer kapalı yaşam döneminde sosyal gelişmenin de yavaş oluşu sonucu, kültürel değerleri kaybolmamıştır. Buna rağmen zaman içerisinde sosyo-kültürel yapılarında büyük değişimler olduğu görülmektedir. Bu **değişimin nedenleri** şu şekilde sıralanabilir;

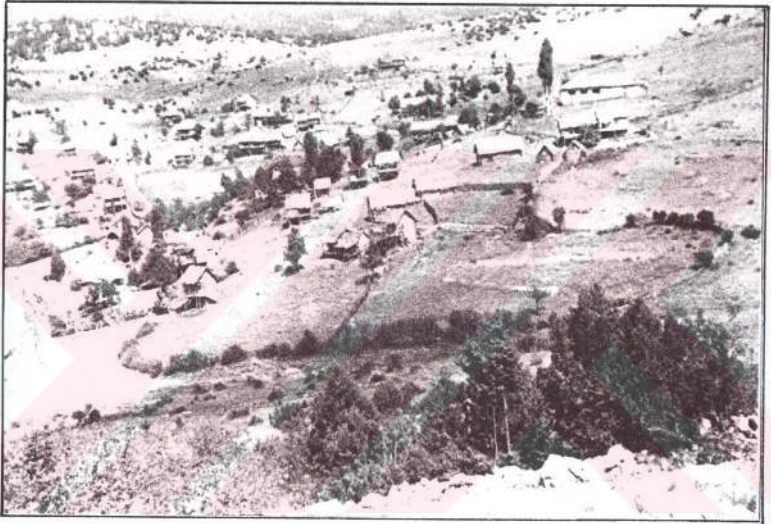
- 1980'li yıllarda köy yolunun asfaltlanması, ulaşım kolaylığı ile köy-kent ilişkisinin artması
- Köye su, elektrik ve telefon bağlanması
- Bazı ailelerin çocuklarını okutabilmek, daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek, sürekli gelir getirebilecek ve sosyal güvence sahibi olabilecekleri işlerde çalışmak gibi amaçlarla kente yerleşmeleri, kent yaşamında kazandıkları alışkanlıkları köy yaşamına taşımaya çalışmaları
- Köy-kent ilişkisinin artmasıyla bağlantılı olarak çok yönlü gelişmelerden, telekomünikasyon araçlarından (televizyon, radyo, gazete, dergi vb) yararlanma imkanının doğması
- Bütün bunların sonucu olarak; dışa açılmaları ve çevreyle ilişki yoğunluğunun artması

Sosyo-kültürel yapıda değişime neden olan bu gelişmeler mekanlara da yansımıştır. Athılar Köyü 1965 ve 1975 tarihli fotoğrafları karşılaştırıldığında; iki fotoğrafın aynı yıl

çekilmişçesine benzerlik göstermesine rağmen, 1980’li yıllarda çekilmiş üçüncü fotoğraftaki Atlılar Köyü başka bir görünüm sergilemektedir (Bkz. Resim 1-2-3).

Yerleşim dokusu malzeme ve mekanlarda meydana gelen değişimlere sonraki bölümlerde daha detaylı olarak değinilecektir.

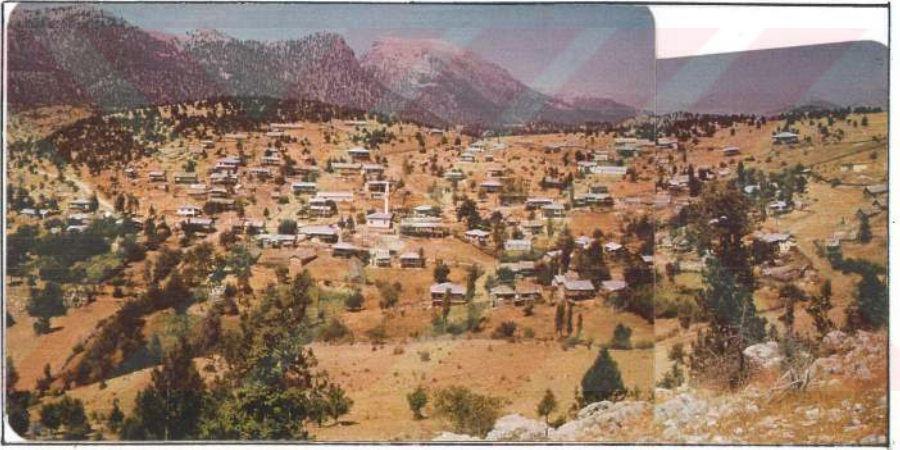

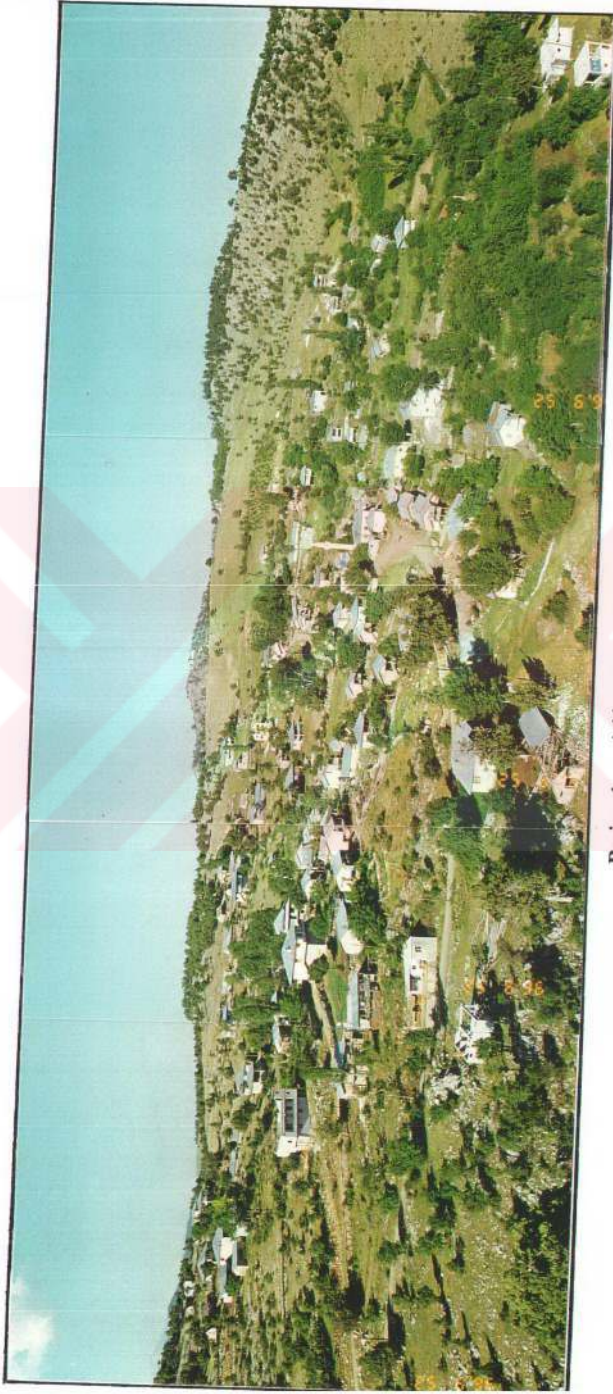
Resim 1 : Atlılar Köyü, (1965)

Resim 2 : Atlılar Köyü, (1975)

Resim 3 : Atlılar Köyü, (1985)

Resim 4 : Atlılar Köyü, (1996) .

3.4. Demografik Özellikleri

3.4.1. Sosyo-Kültürel Yapı

Köy nüfusunun Kuzey Kafkasya'dan göç eden Çerkezlerden oluştuğundan 3.3. de bahsedilmişti. Çerkez olarak isimlendirdiğimiz toplum aslında birçok halkın bileşiminden meydana gelmiştir. B.Baytugan (Münih 1970) Kuzey Kafkasya'lıların eski çağlardan beri dil birliği dışında ortak bir milli kültür ve milli karaktere sahip halkların bileşiminden meydana geldiğini, bunların yüzyıllarca ortak çıkar birliği içerisinde var olduklarını ifade etmektedir (AYDEMİR-1988). Genel olarak Çerkezler, Abhazlar, Çeçenler, Asetinler, Adigeler, Dağıstanlılar, Karaçaylar olarak ayrılmaktadırlar. Bunlar da kendi içlerinde etnik kökenlerine göre farklı gruplar oluştururlar. Kabardeyler Adigeler'in alt grubudur. İzzet Aydemir Göç isimli kitabında Kabardeylerin en az göç eden gruplar olduğunu ve daha çok Sivas, Tokat, Kayseri bölgelerine yerleştirildiklerini ifade etmektedir.

Çerkezlerin bir arada bulunmalarını sağlayan ortak kültürlerinin gereği birçok geleneği vardır. Bunlar kısaca, akraba evliliği yapılmaması, başka kültürlerle evlilik ilişkisinin (kız alıp - verme) olmaması, büyüklere saygı kuralları, evlilik sonrası ve öncesi uygulanan birtakım adetler olarak sıralanabilir. Ayrıca sürgünden önceki toplum yaşantılarında da birtakım sosyal sınıflar bulunduğu bilinmektedir. Bu Aydemir'in kitabında "Kabardeyler bunlar arasında en çok sosyal sınıfa sahip olan topluluktur" şeklinde ifadelendirilmektedir fakat Atlılar yerleşiminde bu sınıfsal farklılıklara rastlanmamıştır.

Bütün göç eden toplumlar gibi Kabardeyler de bir kuşak içe kapalı olarak yaşamıştır. Son yıllardaki çok yönlü gelişmelerden etkilenecek sosyo-kültürel bir değişim sürecinin başladığı Atlılar Köyü Türkiye’de –diğer Çerkezlerin aksine– (birkaç istisna dışında) hâlâ kendi dilini konuşan tek Çerkez köyüdür. Bunun temel nedeni dış dünya ile minimum bir ilişki örüntüsü içinde olan Atlılar köyünün homojen bir yapı sergilemesidir.

Köy genelinde nüfusun tamamı (aile içinde) Kabardeyce konuşurken son yıllarda bu oran % 75’e düşmüştür (anket bulgusu). Bunun nedeni de, önceden dışarıdan kız alıp vermeyen Çerkez toplumunun **dış evlilikler** yapmaya başlaması ve sosyal yapının değişmesidir.

Köyde mevsimlerin değişimi ile bağlantılı olan iki farklı göç türü gözlenmektedir. **Birincisi**, yaz aylarında köye gelip, kış aylarında şehre dönen “yaylacılar”. Bu göç şehirde iş sahibi olanlar veya çocukları okullarda eğitim görenler tarafından yapılmaktadır. **İkinci** göç türü; kış aylarında köyde yaşayıp, yaz aylarında kıra çıkanlardır (malcılar). Bu grup geçim kaynağı hayvancılık olan gruptur. Yaz aylarında hayvanları otlatmak amacıyla Torosların yükseklerindeki meralara çıkarmaktadırlar. Bu nedenle yaz ve kış nüfusu arasında da farklılıklar görülmektedir. Son yıllardaki nüfus durumu da şu şekildedir (DİE 1980;1985;1990,, İÇEL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ basılmamış nüfus verileri) .

YILI	KADIN	ERKEK	TOPLAM
1980			334
1985			243
1990	128	112	240
1994	91	99	190
1995	92	104	196
1996	90	96	186

Şekil 6 : Atlılar Nüfusunun Son Yıllardaki Durumu

Atlılar'da iki derslikli bir okul ve bir öğretmen vardır. Okuma - yazma oranı %98 olmasına rağmen eğitim düzeyi düşüktür. Köy içerisinde ataerkil aile yapısı ile büyük ve küçükler arası hiyerarşiye dayanan homojen bir yapı mevcuttur.

Köyde erkeklerin toplanma mekanı olarak üç adet "kahvehane" bulunmaktadır. Bunlardan birinde televizyon ve kitaplık vardır. Kahvehanede sohbet edilip, çay içilmekte fakat kağıt ya da benzeri oyunlar kesinlikle oynanmamaktadır. Kadınlar ise evlerde toplanmaktadır. Bir araya gelindiğinde, sohbet edilir ve elişi yapılır.

Köyün sağlık evi ya da sağlık ocağı yoktur. 18 km. uzaklıktaki Kızılbaş Köyü Sağlık Evi Atlılar Köyü için de hizmet vermektedir. Bunun yanında köyün yaşlıları da doğum yaptırabilmektedir.

Tamamı Müslüman olan köyde bir adet cami vardır.

3.4.2. Sosyo-ekonomik Yapı

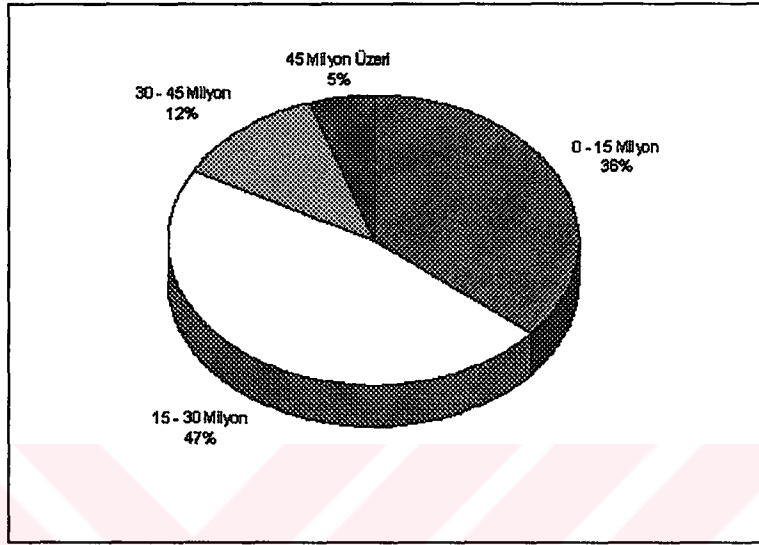
Köyün ekonomik temeli hayvan besiciliğidir. Köyün kuzey batısındaki meralar hayvanların otlatılmasına olanak sağlayacak kadar geniştir. Bu meraların bir kısmı dışarıdan gelenlere kiraya verilmektedir.

Geçmişte haraları ile tanınan Atlılar köylüsü geleneksel at yetiştiriciliği uğraşısını tamamen terk etmiştir. Traktörün gelişi ile arabalarına koşmak için bile at beslememektedirler.

Ayrıca, geniş köy arazisinin tanıdığı imkanlar sonucu arpa, buğday ve mısır da yetiştirilebilmektedir. Meyvecilik sulu tarım yapılamadığı için çok gelişmemiştir. Az miktarda kiraz ve şeftali bahçeleri vardır.

Köyde ticaretle (alım/satım) uğraşan yoktur. Mevsimlik üretilen peyniri dahi dışarıdan gelen tüccarlar pazarlamaktadır. Köyün ortak malı olan minibüs, muhtar tarafından işletilmekte, kahvehane ise ihale yolu ile kiralanmaktadır.

Sosyal tabakalaşmanın olmadığı köyde gelir dağılımı şu şekildedir.

Şekil 7 : Atlılar Köyü Aylık Gelir Dağılımı (Anket Sonucu)

3.5. Mekansal ve Mimari Analiz

3.5.1. Yerleşim Dokusu

Yerleşim eğimli bir arazi üzerine oturmaktadır. Doku, bu eğimle uyumlu organik bir yapı sergilemektedir. Mersin-Atlılar-Alanyalı yolu, bu kuralı devam ettirir ve dokuyu bozmaksızın uzanır. Bu yol tali bir yol olup Alanyalı Köyü'nün Mersin'le bağlantısı ayrı bir güzergâhtır.

Mersin'den gelip köye batı ucundan giren yol burada ikiye ayrılır, üstteki yol evlerin arasından Alanyalı köyüne, alttaki ise Köy Meydanı'na ulaşır. Meydana gelen ve ayrılan bu iki yol köyün en geniş yollarıdır, diğerleri bu yola bağlanır.

Evler, sınırları ince taş duvarlar (ortalama 60-70 cm yükseklikte) ya da tahta perdelerle belirlenmiş geniş parseller içerisinde yer alırlar. Parseller içindeki bahçeler arası ilişkileri kısıtlayacak kalın ve yüksek taş duvarlar yoktur, hatta akrabaların parselleri arasında erişmeyi kolaylaştırmak amacı ile ara geçitler bırakılmıştır. Evler ve bahçeler arasındaki geçişin rahatlığı ve sıklığı, köydeki kültürel ilişki biçimini (aileler arası münasebet) ve yoğunluğunu göstermesi açısından ilginçtir.

Evlerin arsalar içerisindeki konumlanışları da dokuya uyum sağlayacak şekildedir. Bu uyum, eğimli arazinin olumlu yönlerinden yüksek düzeyde faydalanabilmek için gereklidir. Bu şekilde güneş ve ışıktan yararlanmak, manzarayı görmek, yağmur suları ve atık sulardan kurtulmak mümkün olmaktadır. Oldukça seyrek bir yapı sergileyen doku da

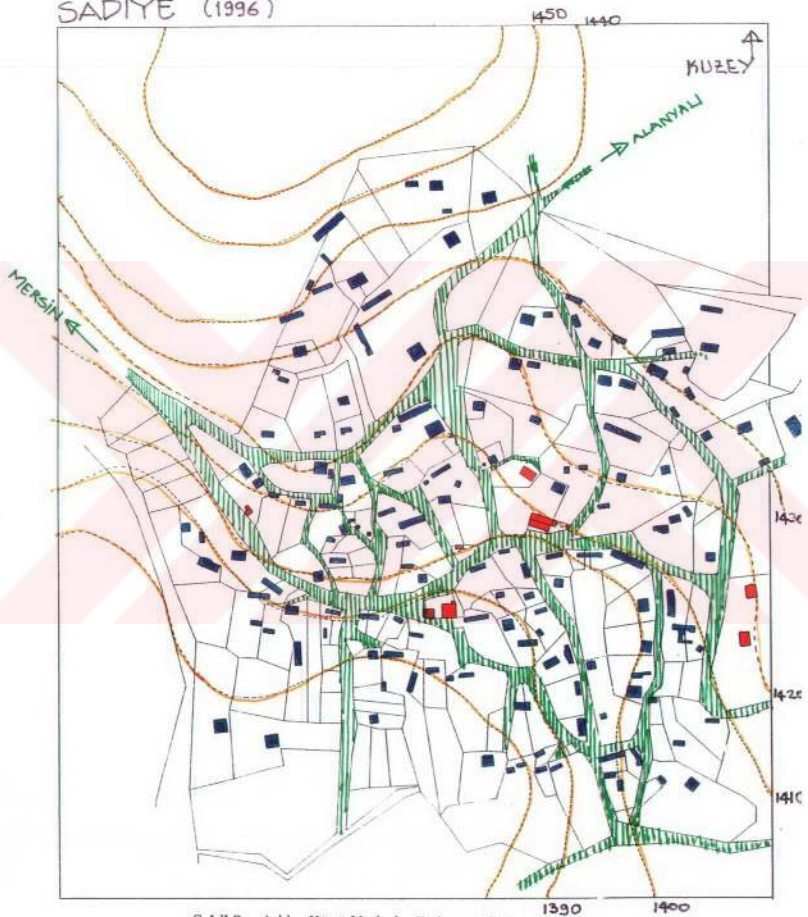
kendi içerisinde belirli bir düzene oturmaktadır. Bu düzen zaman içerisinde otantik olarak gelişmiştir.(Bkz. Şekil 8)

İki doğal su kaynağının (çeşme) etrafında binaların yoğunlaşmış olması ilk evlerin bu bölgelerde kurulmuş olduğu ifadelerini doğrulamaktadır. Ayrıca Atlılar yerleşimi hakkında en eski resmi veri 1950 tarihli 1/25.000 ölçekli haritada da bu doku mevcuttur. Cami ve iki kahvehanenin bulunduğu Köy meydanının önceden de köyün merkezindeki meydan olduğu, aynı şekilde buradaki ardıç evlerin yoğunluğundan ve parsel boyutlarındaki küçülmeden çıkan sonuçtur. Parsellerin küçülmesi, ailenin büyümesi ve miras yoluyla parçalanması nedeniyledir.

Son yıllarda, nüfus ve sosyal yapıdaki değişime paralel olarak yeni evler yapılma zorunluluğunun ortaya çıkması, 1975-1980 yıllarına kadar özgün karakterini korumuş olan dokunun bozulmaya başlamasına neden olmuştur. Yöre malzemesini kullanmayan, dolayısı ile doğal olarak oluşan ölçeği bozan binalar konuyu farklı bir yönde değiştirmiştir.

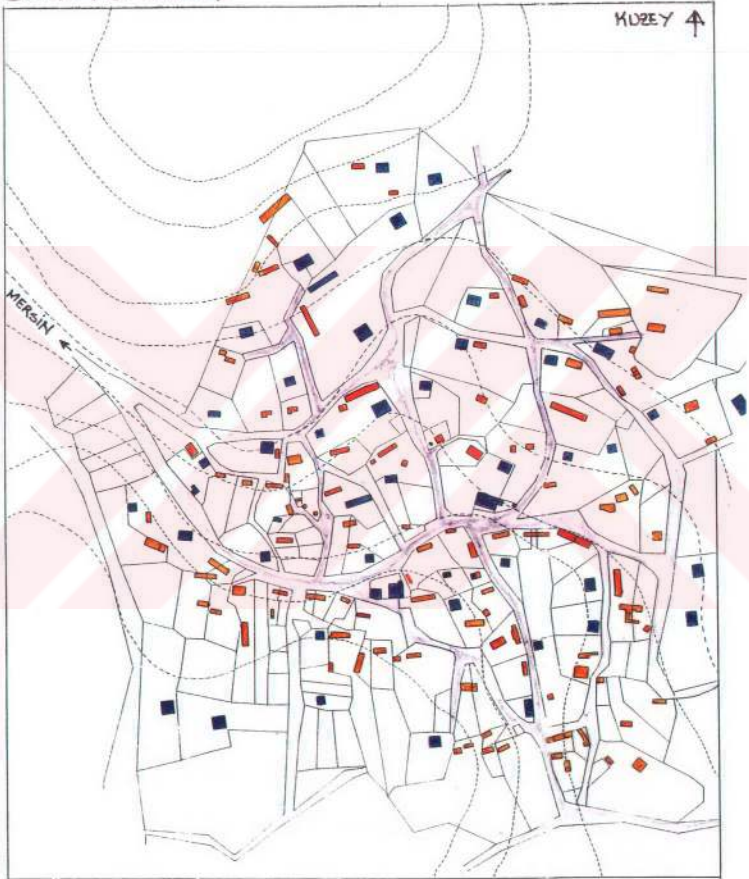
Sosyal sınıflar ve dolayısıyla tabakalaşma oluşmamıştır. Bu nedenle mekanda da etkileri görülmemektedir. Değişim süreci ile birlikte ortaya çıkan ev büyüklükleri, iç mekan karakteri, arazi ve mal miktarlarındaki şimdilik önemsiz olduğu düşünülen farklılıklar dikkate alınmamıştır.

SADİYE (1996)

Şekil 8: Atlılar Köyü Yerleşim Dokusu, 1996

SADİYE (1996)

▲ KIRIÇ BİNALAR

■ BETONARME BİNALAR

■ TAŞ BİNALAR

Şekil 9: Ardiç ve Beton Binaların Yerleşim Dokusu İçinde Dağılımı.

3.5.2. Ortak Mekanlar

Köy meydanı, bütün köy halkı için özel öneme sahip olan ortak mekan, paylaşım alanıdır. Köy meydanı, câmi ve iki kahvehanenin yakınında, yolun biraz genişleyerek ikiye ayrıldığı yerde oluşmuş bir mekandır. Köye gelen yabancılar önce bu meydana ulaşırlar, köyün dolmuşu da bu meydandan hareket eder. (Bkz Şekil 8)

Kahvehaneler köy erkeklerinin toplanma mekanlarıdır. Ardıç olan kahvehane binası (Bkz. Resim 5) 1952 yılında yapılmıştır. Bahçesi tahta perde ve çiçekleri ile özgün kullanımını ve yapı özelliklerini sergilemektedir. Betonarme iskelet sistemle inşa edilmiş, köyün ortak malı olarak kullanılan yeni kahvehane ise üç odadan oluşmaktadır. Bunların ikisine dışarıdan girilir. Büyük odada televizyon ve çay ocağı vardır. Küçük oda muhtar odası olarak kullanılmaktadır. İkisi arasında kalan mekan, çay ocağından girilen bir depo olarak düşünülmüştür.

Bu tanımlamalarla birinci kahvehane vernaküler çevrenin güzel bir ögesi, son yıllarda yapılmış İkinci bina ise değişimin tipik bir göstergesidir. (Bkz. Resim 6)

Câmi, eski caminin yerine betonarme olarak inşa edilmiştir. Eski câminin duvarlarının ahşap iskelet arası taş dolgu, çatısının ise ardıç olduğu 1983 yılında yenisinin yapılarak taş minarenin eklendiği ifade edilmiştir.

Resim 5 : Eski Kahvehane Binası

Okul binası köyün önemli binalarından olup da betonarme olarak inşa edilen başka bir yeni yapıdır. Daha önce câmî okul olarak kullanılmıştır. Okul binası sonradan inşa edilmiş, bu nedenle köyün merkezinde yer almamıştır. Betonarme iskelet sistemle yapılmış kiremit çatılı bir yapıdır. Ayrıca okul bahçesinde aynı şekilde yapılmış bir de lojman vardır.

Çeşmeler, köye su şebekesi kurulmadan önce önemli toplanma mekanları iken, bu önemini evlere şebeke suyunun bağlanması ile kaybetmiş durumdadır.

3.5.3. Konutların Analizi

Atlılar köyünde eski evler geniş bir arazi içerisine oturur ve arsanın yola yakın kısmında yer alır. Ortalama parsel büyüklüğü 2.000 m²'dir. Avlu girişi ya tahta bir kapıdır ya da hayvanların girişini önlemek amacı ile iki üç ağacın bedeni kullanılarak kapatılmıştır.

Parsel içerisinde iki, bazen de üç bina yer alır. Bunlar; ev, ahır, samanlık ya da ikinci bir ahırdır. Arsanın binalar arasında eve en yakın kısmı avludur ve evin önemli bir parçasıdır. Çamaşır yıkama, süt sağma ve mevsimlik işler bu avluda yapılır. Köye su getirildikten sonra avluda çeşmenin de yer almaya başladığı görülmüştür. Avlunun Kuzey Kafkasya'da da Çerkezler için önemli bir mekan olduğu, misafirlerin ağırlandığı, ziyafet masalarının avluya kurulduğu "Kafkasya Dağlılarında Hayat ve Kültür" isimli kitapta anlatılmaktadır (TAVKUL-1987).

Atlılar Köyü evleri, burada yaşayan Çerkezlerin simgesi durumunda olan ardıç ağacından yapılmışlardır. Köyün özgün yerleşim dokusu ve mimarisini de bu konutlar oluşturur. Ardıç evlerin yapımı, Çerkezlerin eski köy alanına yerleştirildikleri dönemde başlamış, 1937 yılında ormandan ağaç kesiminin yasaklanması ile duraklama dönemi yaşamış ve azalarak 1980'li yıllara kadar devam etmiştir.

Bu evleri, Kuzey Kafkasya'da iken bildikleri, orada da evlerini aynı teknikle inşa ettikleri öne sürülmektedir. Tam olarak hangi bölgeden geldikleri hakkında kesin bir bilgi olmadığından bu savın doğruluğu tartışılmamaktadır. Ayrıca Cevdet Engür ile yapılan görüşmede (24.06.1996) bu evlerin yapımının önceden bilinmediği, II. Abdülhamid'in yerleşmelerine yardımcı olmaları için görevlendirdiği kişiler tarafından Çerkezlere öğretildiği, şeklinde de bir söylenti olduğu öğrenilmiştir. Bununla birlikte, Tavkul Kuzey Kafkasya'da Çerkezlerin çam ağacı kütüklerinin üst üste konulması ile yapılan ve çatısı toprakla örtülen evlerde yaşadıklarını anlatmaktadır (TAVKUL-1987). Bölgede, ardıç ağacının Atlılar köylüsünün uyguladığı teknikle inşa edilerek kullanıldığı başka bir yerleşim yerine de rastlanmamıştır. Alevi olan ve geçimini ormandan ağaç keserek sağlayan Kızılkaya (tahtacı) köylüsünün, Atlılar köylüsü gibi ardıç ağacını elde etmeleri çok kolay olmasına rağmen evleri çam ağacından ve farklı bir formda yapılmıştır. Diğer taraftan, Kuzey Kafkasya ile aynı enlemdeki Balkan Ülkelerinde de benzer ardıç / ağaç evlerin bulunması coğrafya / malzeme faktörlerinin Vernaküler Mimari'nin önemli bir bileşeni olduğu varsayımını gündeme getirmektedir.

Özgün Atlılar Ardıç Evi, kareye yakın dikdörtgen formda ve iki katlıdır. Birinci kat depo, ahır gibi işlevlere ayrılmıştır. Dikdörtgenin kısa kenarında yer alan ardıç ağacından yapılmış merdivenle ikinci kata çıkılır. İkinci kat yaşama mekanlarına ayrılmıştır. Merdivenin ulaştığı kısım sofadır. Sofa her evde mutlaka vardır ve evin güneşe açılan en önemli mekânıdır. Sofadan odalara ve mutfaka, eğer bahçede yer almıyorsa, helaya geçiş

vardır. Ardıc evlerin hiçbirinde hela içeride yer almaz. Hela bahçede yer aldığı, atıklar için bir çukur kazmak problemi çözmekte, koku ise evden uzaklaştırılmış olmaktadır. Helanın sofanın bir ucunda yer aldığı durumda, hemen altta yer alan foseptikle hela arasına yerleştirilen boru ile atık sorunu çözülmüş, koku da yaşam mekanlarından uzakta kalmış olmaktadır. Hela sorununun bu şekilde çözülmesi yapı malzemesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte yeni yapılan betonarme binalarda da helanın dışarıda yer almaması bu olgunun başka bir nedeni de olduğunu düşündürmektedir. Nitekim anket sonuçlarının değerlendirilmesi neticesinde, aile kökeni ile helanın konumu arasında önemli bir ilişki olduğu açığa çıkmıştır. Dış evlilikler yapmamış olan ailelerin yeni (betonarme) evlerinde de hela dışarıda yer almaktadır.

Yerleşim bölgesinde yapılan inceleme sonucunda ilk evlerin bir oda, sofa ve bahçede yer alan heladan ibaret olduğu, hayvanların ise evin altında barındırıldığı anlaşılmıştır. Evin büyüklüğünü belirleyen etkenlerden bir tanesi ardıc ağaçlarının boyutları, ikinci etken ise hane halkı büyüklüğüdür. Zaman içerisinde nüfus artışı, yeni odaların eklenmesini gerektirir. Geçmişte evlenen erkek çocuk, ailesi ile birlikte otururdu. Sonuçta erkek çocuk sayısı kadar oda ve bunları birleştiren sofa ile evin formu tamamlanırdı.

Bir oda ve sofadan oluşan evler tek ailenin yaşadığı, odasının bir köşesinde ocağı, kapı arkasında yer alan dolabın bir köşesinde banyosu bulunan, öncelikle ihtiyacı karşılamaya yönelik evlerdi. Fonksiyon olarak özelleşmiş mekanlar yoktu. Oda hem yaşama mekanı, hem mutfak, hem banyo, hem de yatak odası olarak kullanılmaktaydı. Yeni kurulan aile için eklenen odada yemek pişirilmezdi. İlk yapılan oda çoklu fonksiyonunu devam ettirirken yeni odalar daha özel mekanlar olurdu. Atılırlar köyünde halen ayakta kalmayı başaran binalardan, bu özgün kullanımını devam ettiren yoktur.

Araştırmanın yapıldığı tarihte mevcut olan ardıç binaların ikinci kuşak tarafından inşa edildiği ya da değiştirildiği saptanmıştır. Bu evler sofaya açılan bir ya da iki oda ve mutfaktan meydana gelmektedir. Banyo bazı örneklerde oda içerisinde yer alırken bazılarında dışarıda ya da mutfağın bir köşesinde yer aldığı görülmüştür. Mutfak ayrı bir birim olarak özelleşmiştir. Odanın bir köşesinde yer alan ocak, sofanın bir köşesinde yerini almış, ısınma için soba kullanılmaya başlanmıştır. Oda sayısını arttırmak amacı ile sofanın oda olarak kullanılmaya başlandığı ve yeni bir sofa eklendiği örnekler de mevcuttur.

1980’li yıllarda köy yolunun asfaltlanması ve köy-kent ilişkisinin artması ile başlayan değişim kısa sürede mekanlar üzerinde etkisini göstermiştir. “Yeni” malzemelerin kolaylıkla temin edilmesi, 1937’deki yasakla azalan ardıç ev yapımının tamamıyla terk edilmesine neden olmuş,yeni binalar briket ve beton kullanılarak inşa edilmiş, ardıç kabuğu ile kaplı çatıların yerini çinko çatılar almıştır. (Bkz. Resim 4).

Betonarme evler, son 15 yıl içinde köy nüfusunda artış olmamasına rağmen hızla çoğalmıştır. Betonarme evlerin hızla inşa edilmesinin diğer nedenleri de;

- Ardıç evlerin yılda iki kez sıvanması gerektiği ve sıvama işlemini bayanlar yaptığından, bayanların temiz ve bakım gerektirmeyen betonarme evleri tercih etmeleri
- Yeni kurulan çekirdek ailelerin aileleri ile oturmadıklarından yeni evlerin inşa edilmesi gereğinin doğması

Betonarme evler çoğunluk tarafından benimsenmiştir. Bununla birlikte kullanıcıların yaşam şeklinde çok büyük değişiklikler olmadığından eski evlerdeki yaşantılarını yeni evlerinde de sürdürdükleri gözlenmiştir. Bazı evlerin plan şemaları ardıc evlerin hemen hemen aynıdır. Özellikle; hayvancılıkla uğraşan, yani ekonomik aktivitesinde değişiklik olmayan ailelerin evleri bu şekilde inşa edilmiştir.

Bir başka tespit; mekan ihtiyacı ve yaşam tarzında değişiklik olmamasına rağmen yeni binaların eskiye oranla daha büyük yapıldığı ve oda sayısında artış olduğudur. Ayrıca mekanlar kendi içerisinde özelleşmektedir. Mutfak ve banyo evin içerisinde tamamı ile özelleşmiş mekanlar olarak yer alırken, hela dışarıdaki konumunu korumaktadır. Yaşama mekanı ise kısmen özelleşmekle birlikte gerektiğinde birden fazla fonksiyona cevap verebilmektedir. Ebeveyn yatak odası da tamamen özelleşen mekanlar arasındadır. Sofanın binanın güney tarafındaki konumunu korumasına dikkat edilmektedir.

Diğer taraftan “yazlıkçı”ların betonarme evleri ile sürekli oturanların betonarme evleri arasında da farklılıkların olması dikkat çekicidir. Yazlıkçıların evlerinde hela binanın içerisinde yer almakta, odalar sofa ya da geniş bir hole değil koridorlara açılmaktadır.

Ardıc ve beton binaların dağılımı Şekil 9’da görülmektedir. Şekilden de anlaşılabildiği gibi, beton binalar yerleşimin dış kesiminde yoğunlaşmakla birlikte yerleşimin çeşitli yerlerine dağılmış durumdadır. Ardıc binaların betonarme binalara oranla iklim koşullarına daha uygun oldukları ve kültürlerini simgeledikleri kendileri tarafından kabul edilmesine rağmen bu konutlara tekrar dönmek gibi bir düşünceleri yoktur. Baba evini yıkmayan Çerkezlerin ardıc evleri özellikle kış aylarında boş kalmaktadır.

3.5.4. Yapım Süreci ve Tekniği

Geleneksel’de;

Yeni bir bina ihtiyacının doğması, bu bina ile ilgili sürecin başladığını gösterir. Özel olarak tasarlanması gereken bir bölüm yoktur. Binanın boyutları, nereye yönleneceği bellidir. Verilmesi gereken karar, binanın arsanın neresinde yer alacağı, kaç odası olacağıdır.

Tasarımda temel karar aşamasının bu şekilde sonuçlanması ile inşa aşamasına geçilir. Belli bir yaşa gelen her erkek ve kadın bina yapım sürecinin nasıl işlediğinin, kendine düşen görevin ne olduğunun farkındadır. Yapım aşamasında rol alabilecek düzeyde teknik bilgiye sahiptir. Bununla birlikte yapım aşamasını herkesten iyi bilen bir “usta” ya da evin sahibi bu sürecin düzenli bir şekilde işlemesi için yönetici ve yönlendirici konumundadır. Evin yapımında kullanılacak malzemenin temin edilmesi evi yaptıran kişinin, ev sahibinin görevidir. Evin yapımında kullanılacak ağaç sayısı aşağı yukarı bellidir. Tek odalı bir ev, elli ya da altmış ardış ağacı kullanılarak yapılabilir. Ağaçlar çoğu kez evin sahibi tarafından çevredeki ormanlardan kesilip getirilmiş, yapımda kullanılmak üzere hazırlanmış yani kabukları soyularak ayrılmış ve aynı uzunluğa getirilmiş durumdadır.

Yapım sistemi “ahşap yığma” dır. Yapıma başlamadan önce zemin sıkıştırılır. Duvarların üzerine oturacağı kısımlar ağacın boyu ölçülerek belirlenir ve buradaki toprak 30 - 40 cm kazılır. Açılan çukurların içerisi önce tek sıra büyük taşlar, sonra boşluklar küçük taşlarla doldurularak sıkıştırılır. Çapı en büyük olan en sağlam ağaç en altta yer alır. Önce

birbirine paralel olan iki duvarın iki ağacı, daha sonra bu iki duvara dik, birbirine paralel olan diğer iki duvarın iki ağacı da koyularak yapıma devam edilir.

Duvarlar yükselmeye başladığında dört kişi duvarlar üzerinde köşelerde yerini alır ve aşağıda kalanların da yardımı ile döşeme, daha sonra da birinci kat duvarları ve çatı yapılır(Bkz Resim 7). Malzemenin tamamı hazır ise, bir veya en çok iki günde bina tamamlanır.

Şimdi sıra kadınlara gelmiştir. Kadınlar evi sıvamakla görevlidir. Sıva yapmak için kullanılan toprak, köyün yakın çevresinden çıkarılır. Çoğunlukla ardıc ağacının köküne yakın kısımlardadır. Kaba ve ince sıva için iki ayrı cins toprak kullanılır. Birinci kat sıva 1/3 oranında gübre, 2/3 oranında toprak ve harç kıvamına gelinceye kadar su eklenerek hazırlanır. Önce çimento harcı renginde olan karışım kuruduktan sonra açık sarı renk alır. İkinci kat, birinci kat kuruduktan sonra uygulanır. İkinci kat sıva toprağın içerisine sadece su karıştırılarak hazırlanır. Kuruduktan sonra beyaza yakın bir renk alır. Her iki sıva da bir bez yardımı ile elle sürülerek uygulanır. Sıvanın yapımında köydeki bayanlar, erkekler gibi imece usulü çalışırlar.

Sıva yapımında kullanılan topraktan alınan numunenin analizi sonucunda; içerisinde bol miktarda semektit mineralleri bulunduğu bunu sırası ile kaolinit, illit ve serpantin minerallerinin bulunduğu anlaşılmıştır. Semektit kıl mineralleri yüksek yapışma ve plastik özelliğe sahiptir. Bu durum sıvama işleminde kullanılan toprağın bağlayıcılık özelliğini açıklamaktadır.(Bkz. Ek-4)

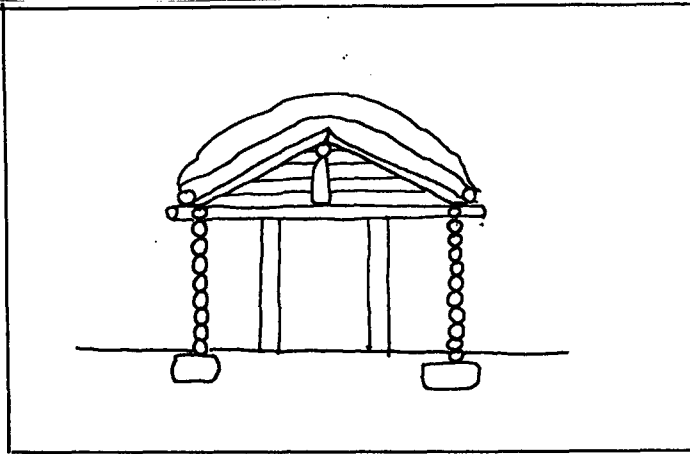

Resim 7 : Atlılar Köyünde Geleneksel Ev Yapımı (1967).

Binanın ısı yalıtımının ve temizliğinin sağlanması amacıyla yapılan sıva aynı zamanda küçük böceklerin ve zararlı hayvanların içeriye girmesini önlemektedir. Bu nedenle samanlıklar ve bazen ahırlar da sıvanmaktadır. Ayrıca, sıvalı binalar iç ve dış yüzeyde plastik bir etki oluşturmaktadır.

Kuzey Kafkasya'da evin yapımına başlamadan önce bir takım törenler yapıldığı, evin yapımı için yardıma gelenlerin iki erkeğin tuttuğu sopanın altından geçtiği, sopanın altından geçenlerin kardeş olduğuna, evi yapmadan önce evin dört köşesine koyulan kömür, kükürt, para ve parlak taşların bereket getireceğine inanıldığı anlatılmaktadır. Atlılar köyünde buna benzer gelenekler ve inanışlar olduğuna dair bir bilgi edinilememiştir. Bununla birlikte yapım süreci benzerliği dikkat çekmiştir. Bu süreci Ufuk Tavkul şu şekilde anlatır (TAVKUL-1987):

“Ev yapmadan önce toprak sertleştirilir. Daha sonra evin yapılacağı yerin dört köşesine dört büyük taş koyulur. Evi oluşturacak ilk tomruklar bu taşların üzerinde yer alır. Tomrukların çırallı çam kütüğü olması gerekir. Diğer çam kütükleri üst üste koyularak evin dört duvarı oluşturulur. Evin çatısı da çam kütükleriyle kapatıldıktan sonra üzeri bir metre kalınlıkta toprak ile örtülür. Saçakların uzun yapılmasına dikkat edilir. Evlerin penceresi yoktur.”(Bkz. Şekil 10)

Şekil 10 : Kuzey Kafkasya'daki Çerkez Evinin Kesiti

Günümüzde;

1980'li yıllardan sonra Atlılar köyünde bu şekilde yapılmış bir ardıç ev yoktur. Yeni yapılan bütün evler betonarme veya taş yığmadır. Bu evlerin yapımında önceleri başka köylerden gelen ustalar rol almıştır. Son yıllarda Atlılar köyünden Hamdi Usta (Hamdi Yıldız) betonarme evlerin yapımını üstlenmiştir.

Bununla birlikte bazı evlerin yapımında kullanıcılar da görev almaktadır. Erkekler inşa aşamasında rol almaya devam ederken bayanların katılımı tasarım sürecinde yoğunlaşmıştır.

Yeni yapılan evler için malzeme Mersin'den getirilmektedir. Genelde duvarların yapımı için tuğla yerine ucuz olduğu için biriket kullanılırken, çatılar çinko ile kaplanmaktadır.

BÖLÜM 4 ATILAR VERNAKÜLER ÇEVRESİ

Bu bölümde, üçüncü bölümde betimlenen örnek alan özelliklerini kavramsal önermelerimizle karşılaştırmak ve vernakülerin oluş nedenleri ile önemini açıklamak faydalı olacaktır.

4.1. Süreçsel Özelliklerin Değerlendirilmesi

Vernaküler Mimari deneysel bir bilgiye dayanmaktadır. Bu nedenle bilginin üretildiği ve sonraki kuşaklara aktarıldığı sürecin önemi büyüktür.

1. Tasarımcı kimliği

Ardıç yığma binaların sahipleri, (kullanıcıları) tarafından yapıldığı öğrenilmiştir. Bu evlerin yapımında en az dört ya da beş kişinin çalışması gerekli olduğundan çoğunlukla başkalarının yardımına ihtiyaç vardır. Bu nedenle yapım sürecinde imece usulü ile çalışılır. Yapımda görev alan kişilerin bir tanesi daha tecrübelidir ve süreci yönlendirir. Özel bir tasarıma ihtiyaç duyulmamaktadır.

2. Tasarımcının niyet ve amaçları

Tasarım ve yapım aşamasında görev alan kişilerin öncelikli amacı tamamen ihtiyaca yönelik olarak yapılan bu binaların önceden belirlenmiş olan teknik ve biçime uygun olarak tamamlanmasıdır. Yapım sürecinde rol oynayan kişilerin tümü önceden

belirlenmiş olan kuralları bilmektedir. Bu nedenle süreç kendiliğinden işler. Yeni bir teknik uygulamaya ihtiyaç duyulmaz çünkü bu durumda kendiliğinden işleyen süreç kesintiye uğrayacaktır.

3. Tasarımcı (yapımcı) ların anonimlik ölçüsü

Herkes tarafından kabul edilmiş ve uygulanmakta olan bir modelin varlığı, her defasında farklı bir tasarımın yapılmaması, yapım sürecinde birçok kişinin yer alması “anonim” karakterini kazandırmaktadır. Bununla birlikte her binanın tasarım ve yapımcısı bina sahibi, kullanıcıdır. Yani kim olduğu bellidir.

4. Tek bir model veya imaj varlığı

Rapoport tarafından vernaküler çevrelerin en önemli bileşeni olarak düşünülen örnek model (RAPOPORT-1969 ; 1990) Atıllar köyünde de mevcuttur. “Model” ile anlatılmak istenen kanımızca; yaşam şekli, imaj, dünya görüşü ve bunların görsel ve somut ifadelerinden oluşan bir bütündür. Yaşam tarzı bir model olma özelliğini kısmen kaybetmiştir. Yeni yapılan binaların eski binalardan farklı olması da bunun bir göstergesidir.

5. Örnek modele bağımlılık ve paylaşım oranı

Eski yerleşim dokusu incelendiğinde yaşam şekli, malzeme ve teknik bilgi birikimi sonucu ortaya çıkan örnek modele uyum sağladığı görülmüştür. Yapım süresince “imece” usulü çalışılması paylaşım oranını arttırmaktadır. Bununla birlikte 215/8 ve 215/7

ada/parsellerdeki evlerde olduğu gibi modele uyum sağlanmakla birlikte bireysel farklılıkların ortaya çıktığını görmek mümkündür.

6. Çevre ile kültür/yaşam tarzı arasındaki ilişki türü ve uyum derecesi

Yerleşim süreci dikkate alındığında Atlılar köylüsünün kendi yaşam tarzına uygun çevreyi bulma çabası hatırlanacaktır. Yerleşimin çevre ile bütünleşmesinin yanında, bu bütünü oluşturan birimler (evler) de oluşturdıkları alt çevrelerle uyumlu bir ilişki sergiler. Atlılar köylüsü hayvancılıkla uğraşır. Bu aktivitenin büyük bir kısmı hayvanların barınması, sağılması, beslenmesinin bir bölümü için evin bahçesi (avlusı) kullanılır.

7. Yazılı olmayan tasarım kriterleri

Yazılı olmayan ve örnek model ile yakın ilişkili olan bu kriterlerin bazıları şunlardır.

- Malzeme kullanımı (ardıç)
- Yapım tekniğı (yığma)
- Plan şeması (açık uçlu ve sofa güneyde)
- Dik eğimli çatı
- Binanın arsanın yola yakın kısmında yer alması

8. Zaman içerisindeki değişimlerde sabitlik/değişmezlik ya da değişkenlik/özgürlük

Atlılar vernaküler çevresinin büyüebilme ve adapte olabilme özelliğini kullanarak zaman içerisinde değişimler gösterdiği ürün özellikleri ile tespit edilmiştir. Bu değişimler örnek modele bağımlı kalarak daha çok oda sayısının artması, fonksiyonların yer değiştirmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Kentle ilişkinin artması sonucunda meydana gelen değişimler vernakülerin değişimi olarak düşünülmemektedir.

9. Kısmi değişimlerin biçimi

Göçten önceki yaşam hakkında edinilen bilgilerin kesinliği şüpheli olmakla birlikte, Atlılar köylüsünün Kuzey Kafkasya'da iken de aynı yapı geleneğini uyguladıkları düşünülmektedir. Bu yapı geleneği Toros / Bolkar dağlarına yerleşimleri ile kesintiye uğramıştır. Bu değişikliğin vernaküler çevrenin oluşumunda etkisi olmalıdır. Özellikle yapı malzemesinin değişmiş olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda zaman içerisinde büyüebilme ve adapte olabilme özelliği ile meydana gelen değişimler de mevcuttur.

10. Tasarım ve inşaa bilgilerinin paylaşımı

Süreç özellikleri içerisinde Atlılar vernakülerini belirleyen en önemli kriterdir çünkü Atlılar evleri tamamı ile yapım sürecindeki paylaşımın ürünüdür.

4.2. Ürünsel Özelliklerin Değerlendirilmesi

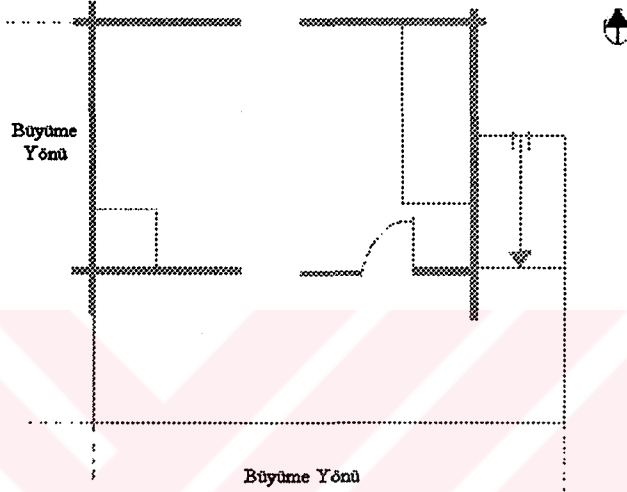
1. Yere ve kültüre özgünlük derecesi

Atlılar Köyü yerleşim yerinin çevredeki köylerle karşılaştırıldığında çok farklı topografik ve morfolojik özelliklere sahip olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte yerleşimin tamamen kültürel değerler, ekonomik aktiviteler çerçevesinde şekillenen farklı karakteri okunmaktadır. Farklılığı ortaya çıkaran en önemli unsur burada yaşayan Çerkezlerin simgesi durumuna gelen ardıç yığma evlerdir. Ardıç ağacının çevredeki başka hiçbir köyde aynı teknikle inşa edilip kullanıldığına rastlanmamıştır. Bu evlerin Çerkezlerin Kafkasya'da iken yaptıkları evlerle hem teknik hem de plan şeması olarak benzerlik göstermesi kendi kültürlerinin ürünü olduğu düşüncesini doğrulamaktadır. Atlılar köylüsünün bu tekniği sonradan öğrenmiş olsalar bile –çevredeki farklı form ve tekniklerden etkilenmeyerek– yerleşmiş oldukları günden yakın zamana kadar kararlılıkla uygulamaları dikkat çekicidir. Aynı şekilde çevredeki köyler de bu tekniği alıp kullanmayı denememişlerdir.

Atlılar Köyü evleri Kuzey Kafkasya'daki Çerkez evlerinden kullanılan malzeme bakımından ayrılırlar. İkisi de evlerini ağaç kullanarak yapar fakat Atlılar köylüsü çam yerine ardıç ağacını kullanmayı tercih eder. Bunun en önemli nedeni köyün yerleşim yeri bitki örtüsünün önemli bir kısmını ardıç ağaçlarının oluşturması ve ardıç ağacının çam'a göre dayanıklılık yönünden çok daha üstün olmasıdır. Ayrıca arazinin kullanımı ve evlerin konumlanışları tamamı ile doğal çevreye uyum göstermektedir. Bütün olarak değerlendirilirse yere ve kültüre özgünlük oranının oldukça yüksek olduğu görülür.

2. Özel plan formu, morfoloji, şekiller, geometri ve geçişler:

Süreç özelliklerinde de bahsedildiği gibi örnek bir model ve bu modele bağlılığın gereği olarak özel bir plan şemasının varlığından söz edilebilmektedir. Şema iki boyutlu olarak şu şekilde ifade edilebilir;

Şekil 11 : Atlılar Vernakülerinde Kabul Edilen Model

Ayrıca plan şeması yerleşim dokusunda yer alan en eski evlerde de açıkça okunmaktadır.(Bkz.Ek-2)

3. Vernaküleri oluşturan elemanların ve özel biçim özelliklerinin varlığı

Atlılar vernaküleri olduğu düşünülen ardıc evlerin temel ihtiyaçların karşılanması amacını taşıdığı açıktır. Çevre karakterini oluşturan elemanlar yabancı bir güç etkisinde şekillenmek zorunda kalmadığından özgür bir gelişim gösterir. Ortak mekanların oluşumu, evlerin konumlanışları, arazinin eğimi, arazi formuna uyum ve özgürlükten kaynaklanan düzensizliklerin tümü doğal çevre ile uyum içerisindedir. Uymak zorunda oldukları tek kural arazi sahipliğini belirleyen sınırlardır. Arazi sahipliği konusunda da kişiler kendi seçimlerini yapmışlardır. Nitekim seçimini kendilerinin yapmadığı eski köydeki parsellerini bırakıp yeni yerleşim yerini tercih etmelerinin bir nedeni de budur.

4. Özel malzeme, renk ve doku kullanımı

215/27 ve 215/8 numaralı ada/parsellerdeki evlerin sahipleri çinko olan çatılarını kırmızıya boyamıştır. Duvarları ardıc olanın (215/8) ardıc tomrukları üzerine gazoz kapakları çakılmış ve daha sonra üzeri çimento harcı ile sıvanmıştır. Belki de anlatılmak istenen, evin sıvasının her yıl yenilenmesinin güç olduğudur. Bazı evlerin giriş kapısının daha özenli yapılmış olması, sıva yapan kızların sıva bittikten sonra duvarlar üzerine isimlerinin baş harflerini yazmaları da dikkat çeken noktalardır. Tüm bunlar öznel duyguların, kişisel tercihlerin ifadesidir.

5. Doğa ile uyum ve ilişki yeteneği

Doğa ile uyum ve ilişki son derece başarılıdır. Kuşkusuz bunun en önemli nedeni doğadan elde edilen malzemenin küçük değişikliklerle kullanılmış olmasıdır. Malzemenin boyutlarından çıkan biçim ve malzeme ilişkisi doğal renklerle tamamlanmaktadır. 1965 yılı fotoğrafında (Bkz Resim 1) binalarla doğal çevrenin kolaylıkla ayrıştırılamaması da

bu uyumdan kaynaklanmaktadır. Birçok köylü gibi Atlılar köylüsü de doğa ile yaşamak zorunda olduğundan doğa ile ilişkisini çok iyi kurmuştur.

6. İklimle uyum başarısı

Atlılar konutları sayılan birçok özelliklerinin yanında iklim zorluklarına karşı koymada da büyük bir başarı sağlamaktadır. Isı geçirim özelliğinin çok düşük olması içeride yazın serin, kışın ise ılık bir ortam oluşmasına, çatıda kullanılan ardıç kabuklarının boyuna uzanan lifleri ise yağmur sularının birikmeden çatıdan aşağı süzülmesine yardımcı olmaktadır. İklimle uygunluk sadece kullanılan malzeme ile değil binanın konumu, güneşe karşı yönelimi ile de desteklenmektedir.

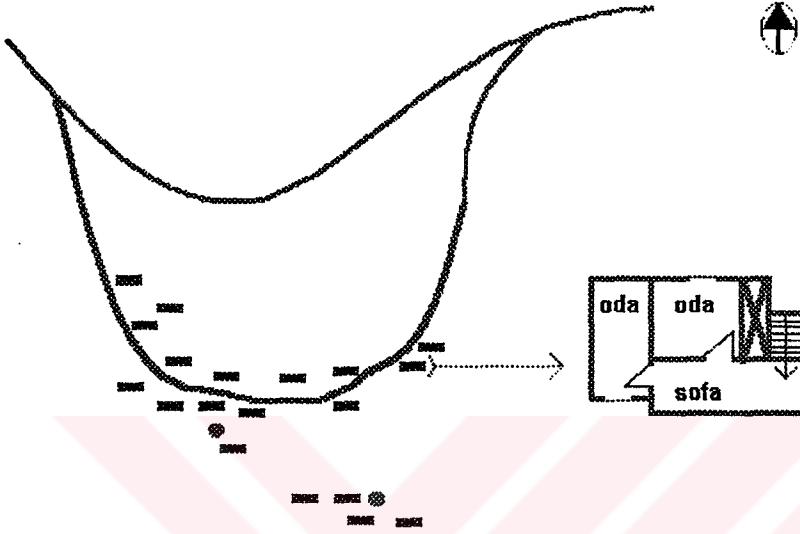
7. Kaynak kullanımında verimlilik

Ardıç ağacı kullanımı dikkate alındığında kaynakların fazlası ile tahrip edildiği, geleceğin düşünülmediği akla gelebilir. Bununla birlikte konutlarda bu malzemenin kullanılması özellikle kış aylarında büyük oranda ısı tasarrufu sağlanmasına olanak vermektedir. Aynı şekilde mekanların çoklu kullanımı da verimliliği arttırmaktadır. Yerleşimin bütünü düşünüldüğünde de yine mekanların çoklu kullanımının verimliliği arttırdığı, insan ölçeğine uyumun bozulmasını önlediği görülmektedir.

8. Kullanılan modelin karakterinden kaynaklanan çevrenin açık ve kolay anlaşılabilirliği

Kabul edilen modelin varlığı kuşkusuz sonuçta kolaylıkla okunabilir bir çevrenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Göz her defasında farklı kriterleri yansıtan binaları

değerlendirmek zorunda kalmamaktadır. Modelin dokuyula uyumlu tekrarı çevrenin algılanmasını kolaylaştırmaktadır. Hatta yerleşim iki boyutlu bir şema ile şu şekilde özetlenebilmektedir.

Şekil 12 : Yerleşim Birimi ve Dokusunun Şeması

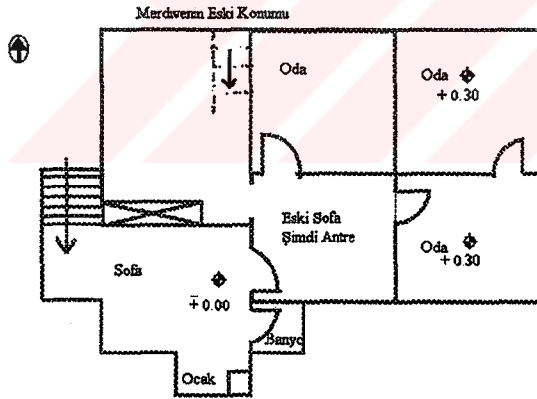
9. Ekleme, çıkarma, ve diğer değişikliklere izin veren açık uçluluk

Bu modelin karakterinden kaynaklanan bir özelliktir. Model hem imaj hem de ürün olarak bu değişiklikleri kabul etmektedir. Hatta yapım aşamasında ileride yapılabilecek olası değişiklikler dikkate alınmakta; örneğin evin arsadaki konumu bu özellik düşünülerek tespit edilmektedir.

206/2-4, 211/1-2, 212/3-4-10, 215/1-2, 216/9-10, 216/16-17 numaralı ada/parsellerdeki evler bu şekilde büyümüş evlerdir. Bu evler evin büyüğü öldüğünde, odalar kimin (hangi erkek çocuğun) adına yapılmışsa onun olacak şekilde paylaştırılmıştır.(Çerkezlerde gelenekler gereği önceden kız evlada miras düşmezdi.) (Bkz. Ek-1)

10. Zaman içerisindeki değişikliklerden kaynaklanan karmaşıklık

Yerleşim dokusunun seyrek olması doku ölçeğinde bu karmaşıklığın okunmasını güçleştirse de bina ölçeğinde açıkça görülebilmektedir. Basit ve kolay anlaşılabilen model zaman içerisinde bu karakterini korumasına rağmen daha kompleks bir bütün haline gelebilmektedir. Yerleşim bütününde ise imar planı veya yönetmeliği gibi kurallar dizisi olmadığından, büyüme zaman içinde karmaşa görünümünü vermektedir. (Bkz. Şekil 13)

Şekil 13 : Zaman İçerisindeki Değişikliklerden Kaynaklanan Karmaşıklık

11. Fonksiyonlarda açık uçluluk

Odalar birden çok fonksiyona cevap verebilecek niteliktedirler. Aynı özellik avlu ve yerleşim dokusunun diğer mekanları için de geçerlidir. Örneğin avlu hem ekonomik aktiviteler gereği kullanılmakta hem de günlük ve mevsimlik işlerin yapıldığı çocukların oyun oynadığı alan olarak kullanılmaktadır. Başka bir zaman ise aynı avluda düğün yapılabilmektedir. Yerleşimbütününde de otopark, yaya yolu, konut alanı, oyun alanı gibi ayrılmış mekanlar yoktur. Örneğin köy çeşmeleri çok farklı amaçlarla kullanılabilir. Örneğin köy çeşmeleri çok farklı amaçlarla kullanılabilir.

12. Mekansal farklılaşma derecesi

Ardıç evlerin oluşturduğu doku göz önünde bulundurulduğunda mekansal farklılığın minimum düzeyde olduğu görülmektedir. Bu farklılık konutlarla ortak mekanların farkı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, yerleşim dokusunun kuzey doğusunda bir futbol sahası (spor alanı) ayrılmıştır. Bunların dışında belirli mekanların özel aktiviteler için farklılaştığı görülmemektedir. Mekansal farklılaşma olmaması fonksiyonlarda açık uçlu olmanın sonucudur.

13. Faaliyet sistemlerinin ve yaşam şeklinin oluşumunda çevrenin etkenliği

Geleneksel geçim kaynakları hayvancılık olan Atlılar köylüsünün tarihi geçmişi hatırlandığında çevrenin bu konudaki önemi ve etkinliği daha iyi anlaşılacaktır. Atlılar köylüsü yaşam şekline uygun ortam bulduğunda alışkın olduğu yaşantıya devam edebilmiştir. Atlılar yerleşimi ve çevresi, burada yaşayan Çerkezlerin alışkın oldukları yaşam şekillerini ve geçim kaynaklarını devam ettirmelerine olanak tanımaktadır. Çevre koşulları hayvancılıkla uğraşmaya müsaittir. Bazı durumlarda; örneğin yaz mevsiminde

bu çevrede hayvanların beslenememesi meraya çıkarılmalarını gerektirmektedir. Yani çevre yönlendirici olmaktadır.

14. Mekanların kullanıcılarla etkin olarak ilişki kurma yeteneği

Tasarım sürecinde kullanıcıların yer alması ile ilişkili olarak düşünüldüğünde oluşturulan mekanların da kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap vermede çok başarılı olduğu görülmektedir.

BÖLÜM 5

SONUÇ

Vernaküler binalar ve mimari uzun yıllar dikkate alınmamış ve önemsenmemiştir. Vernaküler binaların dikkate değer bulunması ve bu konuda çalışmaların başlamasının iki - üç yüzyıl öncesine dayanacak kadar yeni olduğu literatür araştırması ile tespit edilmiştir. XVIII. yüzyıldan günümüze kadar geçen süreç içerisinde vernaküler çeşitli yönleri ile ele alınmıştır. Önceleri mimari olduğu bile kabul edilmeyen Vernaküler Mimari'nin "... tam olarak hangi bina grubunu nitelediği ya da tasarımın hangi formlarına karşılık geldiği ..." (RAPOPORT-1990) belirlenememiş, çok farklı tanımları yapılmıştır. Kısacası "Vernaküler Mimari, kendisine atfedilen sistematik bir araştırma ve bunların yazılı ifadesinde şekillenmiş ve şekillenmektedir." (AYSAN-1988). Bununla birlikte Vernaküler Mimari 'nin içeriği aşağı yukarı belli ve kabul edilmiş durumdadır. Vernaküler genel olarak bir süreç ve ürün olarak birlikte düşünülmektedir.

Vernaküler kelimesinin ise; anonim, indigene, ilkel, mimarsız mimari, halk yapıtı, kırsal, köylü mimarisi, yöresel, yerel gibi birçok kelimeye karşılık olarak kullanılmasına rağmen aslında bunların hepsi ama tek tek hiçbirisi olduğu, başka bir deyişle tek değişkene bağlı olan tanımlamaların tutarlı bir sonuca ulaşmayı engellediği görülmüştür.

Vernaküler Mimari, doğal çevre ve kültürel çevrenin oluşturduğu bütünün bir parçasıdır. Bu nedenle Vernaküler Mimari, bir çevre olarak ele alınmalıdır. Vernaküler Mimari'nin çeşitli şekillerde kabul edilmiş olması, kuramsal temellere oturtularak tanımlanmaya çalışılması da kanımızca yeterli değildir. Vernaküler Mimari hakkında daha fazla bilgi edinebilmek için bu çevreler hakkında alan çalışmaları ile tanımlamaya gidilmesi gereklidir. Hatta bu alan çalışmalarında kullanılan kriterler farklı farklı çevrelere

uygulanmalıdır. Böylece aynı çevrelerin farklı kriterlerle değerlendirilmesi sonucunda elde edilenlerden daha geçerli sonuçlara ulaşılabilecektir.

Bu çalışmada vernaküler özellikleri analiz edilmek amacı ile belirlenen çevre Mersin'e bağlı Atlılar Köyü'dür. Atlılar köyünde yapılan çalışmanın birçok eksik yanı olmasına rağmen amacına ulaştığı düşünülmektedir. Alan çalışması sonucunda edinilen bilgiler Rapoport'un çoklu karakteristik listelerinde üretilen süreç ve ürün karakteristikleri ile değerlendirilmiştir.

Atlılar vernaküler çevresi; çevre köyler ve bu bölgeyi bilenler tarafından da burada yaşayan Çerkezlerin simgesi olduğu düşünülen ardıc evler ve bu evlerin oluşturduğu dokudan meydana gelmektedir.

Bu çevre Çerkezlerin yaşam tarzları, bina gelenekleri ile oluşturulmuştur. Bina geleneği, örnek modele (bu model ortak değer yargılarının ürünüdür.) bağımlılık devam ettiği sürece yaşamını devam ettirecektir. Bu geleneğin yok olması vernaküler çevrenin yok olması demektir.

Örnek alan çalışması sırasında dikkati çeken en önemli konu, çevre ile ilişki bakımından statik bir konumda olan Atlılar köylüsünün zaman içerisinde dışa açılması kentle ilişkisinin gelişmesi ve bundan sonraki gelişmelerin büyük bir hız kaydetmesi olmuştur. Bu nedenle bu değişim sürecine önem verilmiş ve değişimin vernaküler dokuyu nasıl etkilediği araştırılmıştır. Ardıc ve betonarme evlerin ve bunların oluşturduğu bütünün bir değerlendirmesi yapılırsa;

Ardıç evlerin, Kafkasya'dan göç eden Çerkezlerin çevredeki başka hiçbir yerleşim biriminde rastlanmayan teknikle inşa ettikleri, kendi kültürlerine özgü yaşam birimleri olduğu, aynı zamanda bunların oluşumunda sadece kendi kültürlerinin değil, çevrenin ve malzemenin de etkisi olduğu görülmüştür.

Ardıç evler doğanın ayrılmaz bir parçası olacak düzeyde çevreye uyum sağlamışlardır. Kullanılan malzemenin boyutlarından kaynaklanan uyum ve ölçek, yerleşim bütününde ortak bir karakterin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Kullanıcılar tarafından inşa edilen ardıç evler yıllar içerisindeki deneyimlerin ortaya çıkardığı bilgi sonucu inşa edilmektedirler.

Diğer taraftan, değişim süreci ile ortaya çıkan betonarme binaların belli bir teknoloji olmadan üretilmeleri mümkün değildir. Bu bilginin herkes tarafından paylaşılmaması, ardıç evlerde gelenek haline gelmiş yapım sürecini değiştirmiştir. Bu nedenle vernaküler çevrelerin oluşumunda büyük bir öneme sahip olan süreç ve sürecin özellikleri de kaybolmuştur.

Tasarımcı - kullanıcı ilişkisinin, dolayısı ile tasarıma kullanıcı katılımının yüksek düzeyde olduğu ardıç evlerin yapım sürecinin ortadan kalkmasıyla bu katılım da önemini kaybetmiştir. Daha önceden evin sahibi ve ustanın yaptığı binalar artık dışarıdan gelen ustalar tarafından yapılmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda doğal olarak evler de başka kültürlerden insanların ya da kullanıcıların dışındaki kişilerin değer yargıları çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır.

Tabii ki sürecin bu şekilde işlemeye başlamasında kültürde meydana gelen değişimlerin de etkisi vardır. Yeni kurulan ailelerin ayrı evde yaşamak istemeleri, bu evlerin özelleşmiş mekanların oluşumuna izin verecek şekilde ihtiyaçtan büyük inşa edilmeleri de kültürel değişimle bağlantılıdır.

Atlılar Köyü vernaküleri değişim sürecinin etkisinde yok olmaktadır. Şimdilik baba evinin yıkılmaması bu evlerin ayakta kalmasını sağlamaktadır. Fakat gelecekte ne olacağı bilinmemektedir. Bu evlerin yeniden inşa edilmesi ormandan ağaç kesimi yasak olduğu için mümkün değildir. Diğer taraftan, bir deyimle ifade edilirse “Babaanne ile evlenmek”de söz konusu olamaz

Ümit edilen, Atlılar köylüsünün çevreye karşı duyarlı olmada bu binaları örnek almalarıdır.

Akademisyenlerin ve araştırmacıların yapabileceği ise, benzer çevreleri çalışmak, mümkün olduğunca belgeleyebilmektir. Amaç, tecrübe ve bilgi birikimi olan bu binalardan her zaman için öğrenebilecek bir şeyler olduğunu, insanın çok kısıtlı imkanlarda bile yaratıcı gücünü (zekasını) nasıl kullandığını, çevresini nasıl şekillendirdiğini gösterebilmektir.

ÖZET

Bu çalışma Vernaküler Mimari'ye yaklaşımları özetlemek ve Atlılar Köyü Vernakülerini analiz ederek tanımlamak amacıyla.

Bu nedenle altı bölümden oluşan bu çalışmanın; birinci bölümünde Vernaküler Mimari'ye yaklaşımlar özetlenmektedir. Genel olarak vernaküler ürünler; tamamıyla göz ardı edilmekte, kopya edilmekte veya analiz edilerek öğrenimeye çalışılmaktadır.

İkinci bölümde, vernakülerin bir çevre olduğu öne sürülmektedir. Bu çevrelerin analizi için Rapoport özellik listeleri yardımı ile hazırlanan iki liste sunulmaktadır. Bu listeler “süreçsel” ve “ürünsel” özellikleri içermektedir. Üçüncü bölüm, örnek alan hakkındaki genel bilgiler ve bu alanda yapılan çalışmaların sonuçlarına ayrılmıştır. Dördüncü bölüm, betimlenen örnek alan özelliklerinin kavramsal önermelerle test edildiği bölümdür.

Sonuç olarak, Kuzey Kafkasya'dan göç eden Çerkezlerin Toros Sıra Dağları (Bolkar Dağları) üzerinde ardıc ağacını kullanarak oluşturdukları çevre “Atlılar Köyü Vernaküleri” dir.

SUMMARY

The aim of this study is to analyse the approaches to vernacular architecture and define the Atlılar case. This thesis consists of five chapters. In the first chapter approaches to vernacular architecture were summarized. In the second chapter it is suggested that vernacular is an environment so it was analysed with a holistic approach.

General information about the study area was given in the third chapter and process and product characteristics of Atlılar Village explained in the fourth chapter.

As a result it can be said that “the houses built before 1980’s symbolising their life style are vernacular of Atlılar Village”

EKLER

E K : 1 Atlılar Köyü Kadastral Paftası

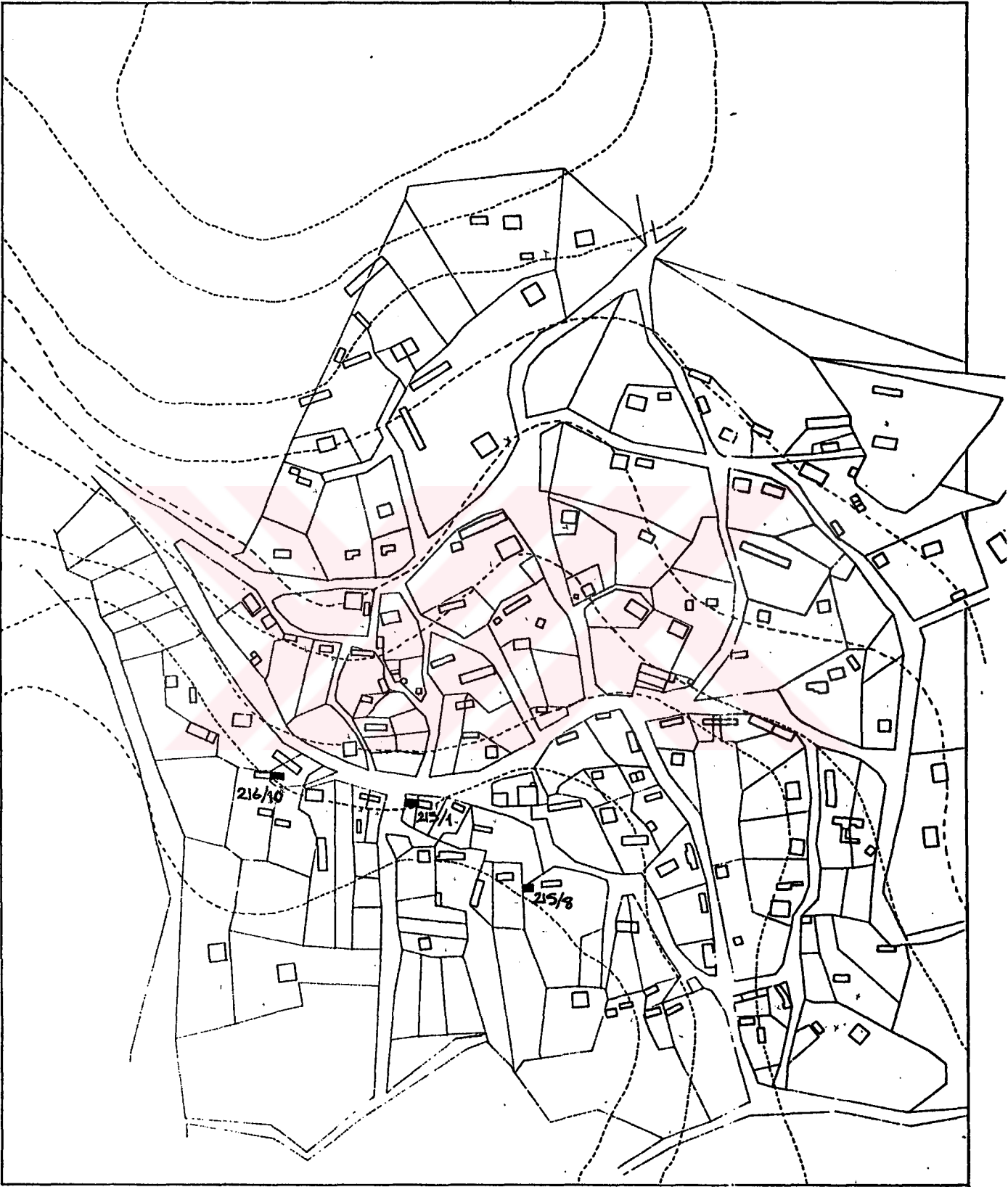

E K : 2 Seçilen Üç Evin Rölövesi

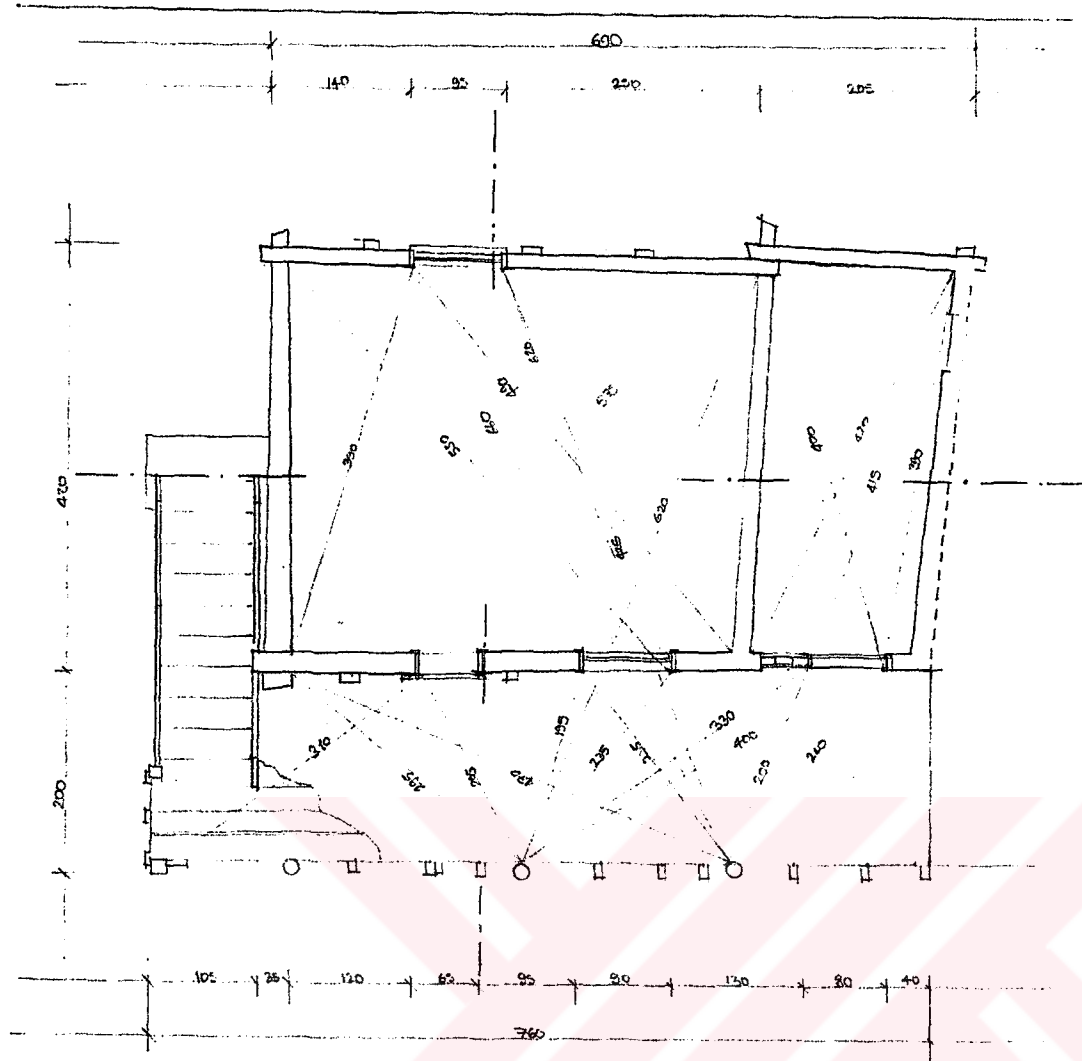
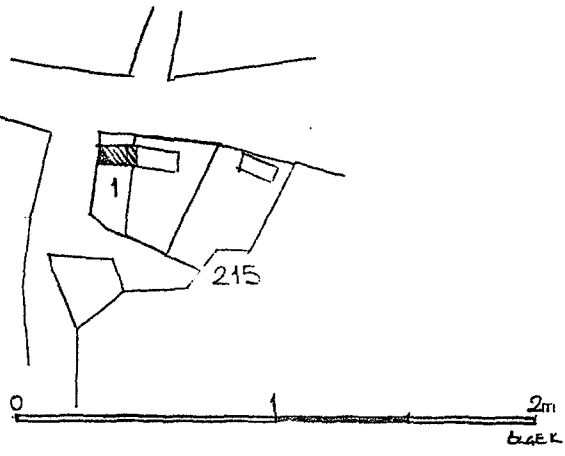
215/1 “BDENOUGA”lardan İsmail Aslan’a ait olan evdir. Eski Köy Alanından taşınan ve Sadiye’ye (Atlılar’a) yerleşen ilk ailelerden oldukları düşünülmektedir.

215/8 Mevlüt Eroğlu’na ait olan evdir. Benimsenen modelin özelliklerini taşıyan ve 1950 öncesinde inşa edildiği saptanan yapıdır.

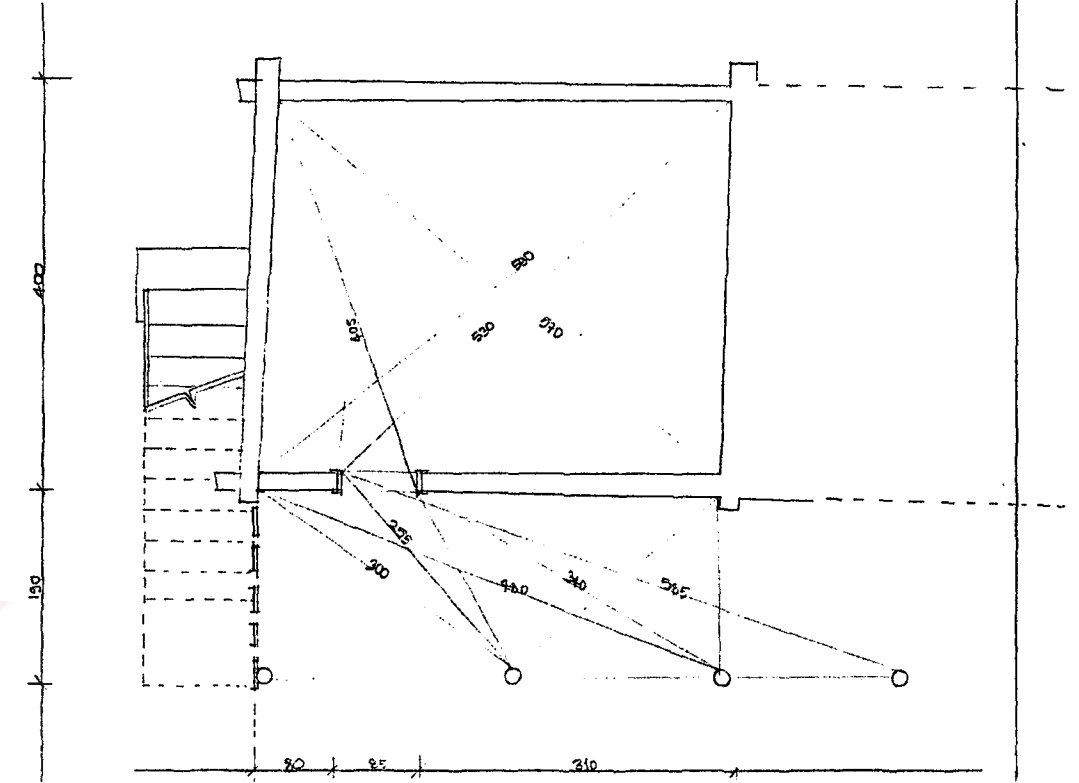
216/10 “HAVANCI”lardan Adil Kıyıcı’ya ait olan evdir. 1950 öncesinde yapılan evin büyüebilme özelliğine en iyi örnek olduğu düşünülmüştür. Günümüze iki odası ulaşan yapının yangın geçirdiği ve yangından önce batı yönüne doğru uzayan 11 odadan oluştuğu “216/9” un sahibi Nadide Kıyıcı tarafından aktarılmıştır.

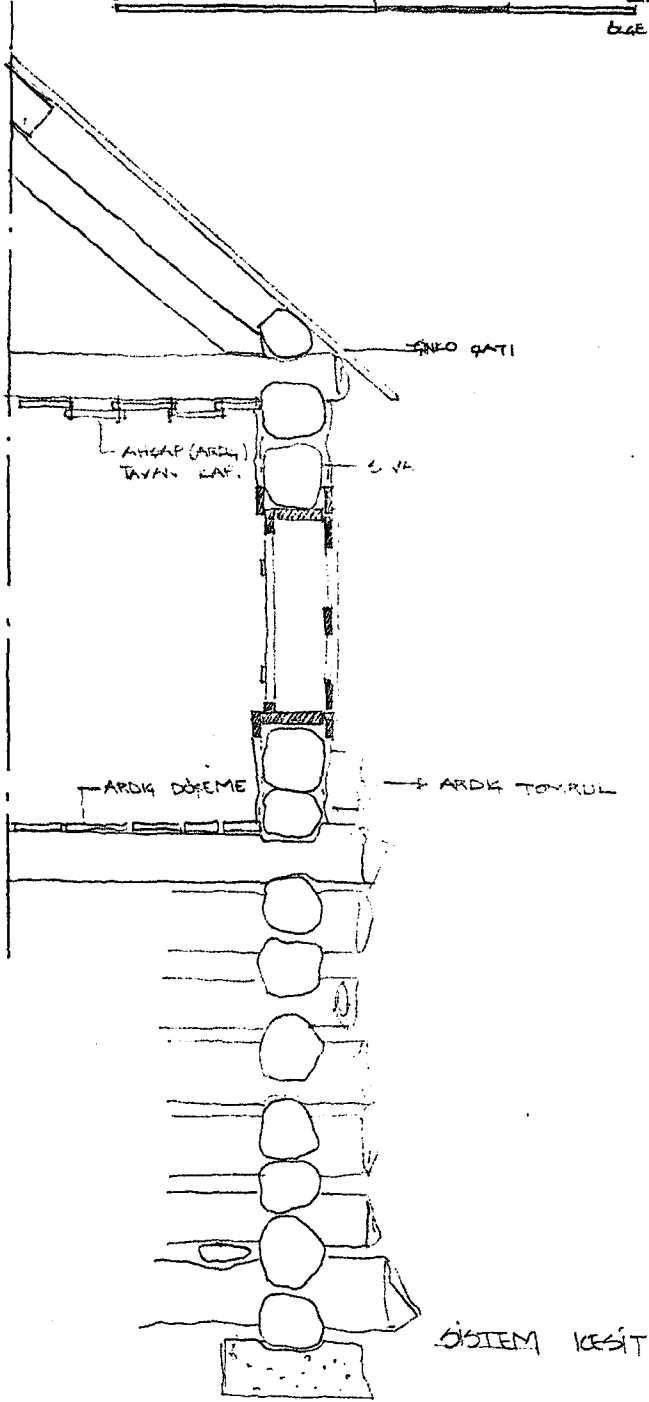
RÖLÖVE 215/1

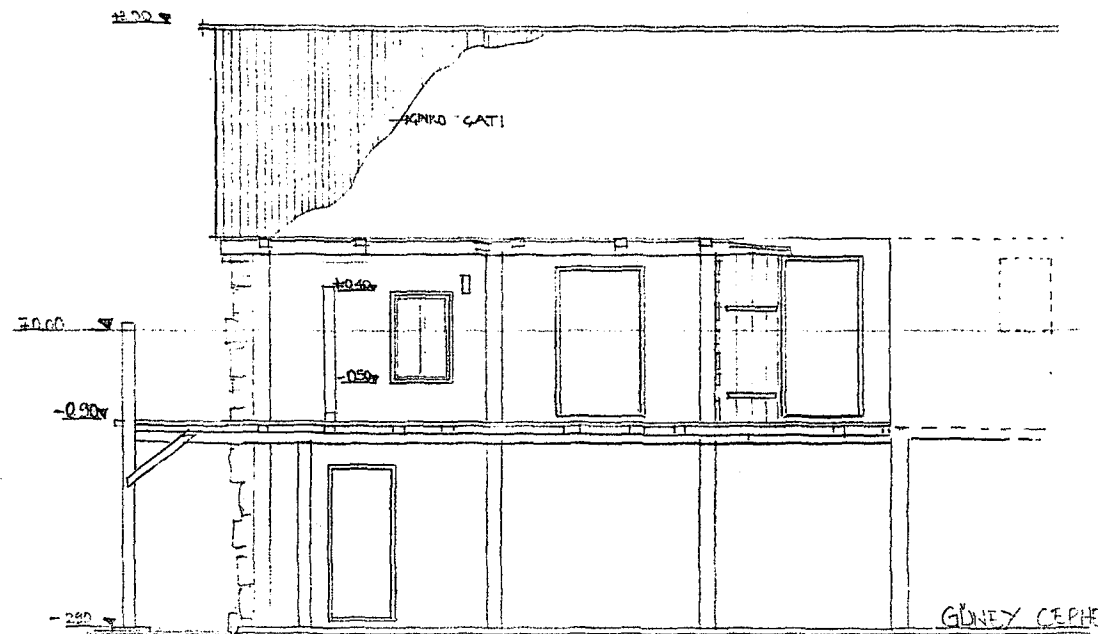
BİRİNCİ KAT

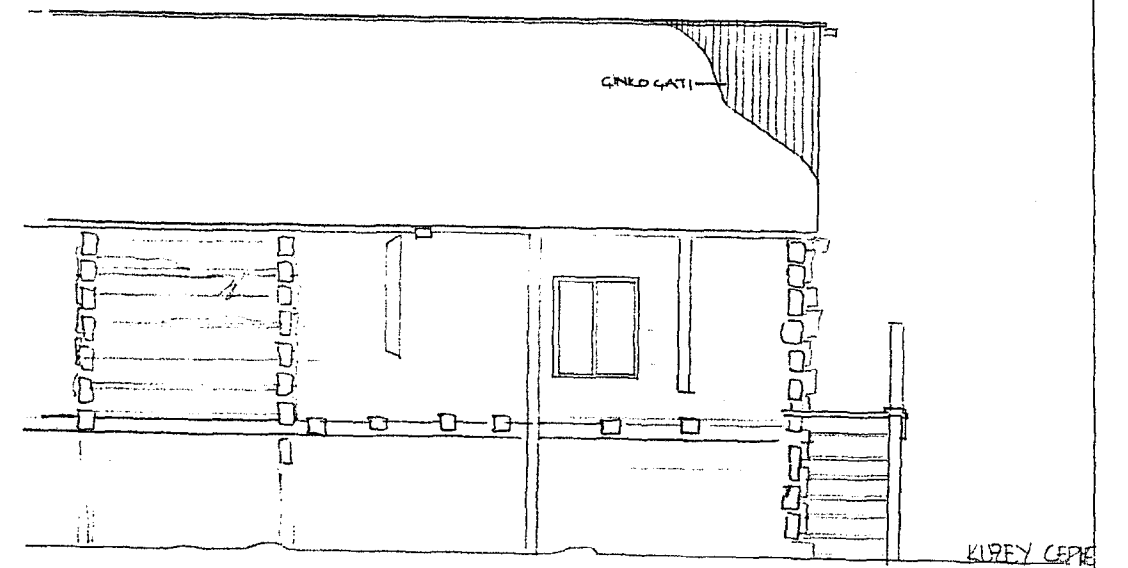
ZEMİN KAT

SİSTEM KESİT

GÜNEY CEPHE

KİŞİY CEPHE

İPEK DURLUKAN

E K : 3 Hanehalkı Anket Soruları ve Sonuçları

SADIYE (ATLILAR) KÖYÜ HANEHALKI ANKETİ

.../.../1996

ADA / PARSEL	
Parsel İçerisindeki Bina Sayısı	

Ailenin Lakabı	
----------------	--

AİLE HAKKINDA BİLGİ

Ailenin Kökeni :	Köye Geliş Tarihi
Daha Önceki İkamet Yeri:	Aile İçinde Konuşulan Dil:

Sıra No	ADI SOYADI	Cinsiyeti	Yaşı	Bitirdiği Okul	Mesleği	Babasının Öğrenimi	Bildiği Dil	1	2	3	Aile Reisine Yakınlık Derecesi
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											
12											
13											
14											
15											

EKONOMİK DURUM

Ailenin Temel Geçim Kaynağı	Yeri	Aileye Ait Arazi ve Besi Hayvan Miktarı	Yeri
☐ Hayvancılık ☐ Tarım ☐ Küçük el sanatları ☐ Büyük şehirde işçi veya memur ☐ Esnaf ☐ Diğer Cevap Diğer ise Yıllık Ortalama Gelir.....TL		Tarla (dönüm)..... Ürün:..... Bahçe(dönüm)..... Ürün:..... Küçük Baş (adet) Büyük Baş (adet) Köy İçinde Arsa (m ²)	
Ailenin Ortalama Aylık yada Yıllık Geliri			

YAPI HAKKINDA BİLGİ

Mevcut Özellikler:		Gelişim özellikleri:	
Oda Sayısı:	Su:	Elektrik	Yapım yılı:
Mutfak	Banyo	Geçirdiği Değişiklikler	Yapan Kişi:
☐ VAR ☐ YOK	☐ VAR ☐ YOK	☐ VAR ☐ YOK	
WC	Kullanımı	Plan	Cephe
☐ İçeride ☐ Dışarıda	☐ Sürekli ☐ Mevsimlik		Malzeme
Gözlenen Özellikler: Çatı, Eğim, Kaplama, Cephe, Pencere Konumu, Merdiven konumu, Malzeme Detay,		Plan Şeması	

01221213321	1-2	Anket Sırası		
02111121232				
03111123224	52 3	Köken	Cerkes :1	
04111123233			Diger :2	
05111123322				
06111123322	53 4	Konuşulan Dil	Kabardey :1	
07111123322			Türkçe :2	
08111122131				
09111121222	54 5	Aynı Evi Paylaşan Aile	Tek aile :1	
10111223112			Cok aile :2	
11221311231				
12112312112				
13111313131				
14111311231	55 6	Gecim Kaynağı	Hayvancılık :1	
15111312114			Tarım-Hay. :2	
16112221232			Aylık üc. :3	
17111321232			Günlük üc. :4	
18111413131			Esnaf :5	
19121313131				
20221321231	56 7	Kullanım	Mevsimlik :1	
21221312423			Sürekli :2	
22111223233				
23111122111				
24121313121				
25112313124	57 8	WC Konumu	Üçeride :1	
26221311234			Bahçede :2	
27111222111			Dışarıda :3	
28111223121				
29112313122				
30111422222	58 9	Yapı Malzemesi	Ardıc :1	
31112523221			Beton :2	
32111223114			Karışık :3	
33121312113			Taş :4	
34112122124				
35121313114				
36111123111	59 10	Yapım Yılı	- ,1950 :1	
37122121232			1950,1980 :2	
38112313122			1980, :3	
39111323112				
40111222221				
41111323121				
42121311221	510 11	Aylık Gelir	0 ,15 milyon:1	
43111312132			15,30 :2	
44111313121			30,45 :3	
45112422422			45, :4	
46111312121				
47111122112				
48112312234				
49112423111				
50121311233				
51111223231				
52111313111				
53111123122				
54111313111				
55121313111				

S7 BY S8

		S8				Row	
		COUNT				TOTAL	
		ROW PCT					
		COL PCT					
S7	1	11	21	31	41	TOTAL	
	1	1	41	1	1	11	
	2	1	100.01	1	1	20.0	
	3	1	57.91	1	1		
S7	2	11	21	31	41	TOTAL	
	1	101	31	1	21	15	
	2	66.71	20.01	1	13.31	21.3	
	3	33.31	15.81	1	100.01		
S7	3	11	21	31	41	TOTAL	
	1	201	51	1	1	29	
	2	89.01	17.21	13.81	1	52.7	
	3	66.71	26.31	100.01	1		
COLUMN		30	19	4	2	55	
TOTAL		54.5	34.5	7.3	3.6	100.0	

SIGNIFICANCE

.00001
.00000
.05405

DF

VALUE

CHI-SQUARE

6
6
1

33.50352
30.88848
3.09270

PEARSON
LIKELIHOOD RATIO
MANTEL-HAENSZEL

MINIMUM EXPECTED FREQUENCY = .400
CELLS WITH EXPECTED FREQUENCY < 5 = 7 OF 12 (58.3%)

NUMBER OF MISSING OBSERVATIONS: 0

97 BY 99

		S9		TOTAL		ROW	
		11	12	13	14	15	16
1	1	1	2	91	11	11	20.0
2	1	1	18.21	81.81	20.0		
3	1	1	9.11	50.01			
4	1	1	61	31	15		
5	1	40.01	40.01	20.01	27.3		
6	1	40.01	27.31	16.71			
7	1	91	141	61	29		
8	1	31.01	48.31	20.71	52.7		
9	1	60.01	63.61	33.31			
COLUMN		15	22	18	55		
TOTAL		27.3	40.0	32.7	100.0		

CHI-SQUARE VALUE SIGNIFICANCE

PEARSON 15.97346
LIKELIHOOD RATIO 17.06330
MANTEL-HAENSZEL 8.12530

MINIMUM EXPECTED FREQUENCY = 3.000
CELLS WITH EXPECTED FREQUENCY < 5 = 3 OF 55 (5.45%)

NUMBER OF MISSING OBSERVATIONS: 0

06-JAN-88
13:24:53

SPSS RELEASE 4.1 FOR IBM PC /CMS

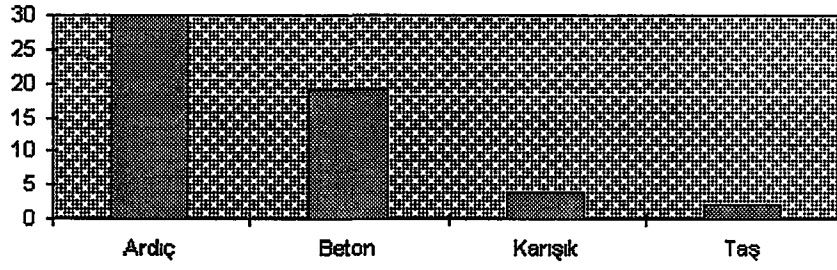
4301 - 3

VM/CP-CMS

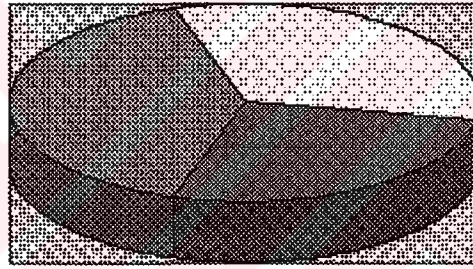
SS BY SS

		SS		COUNT		PAGE 1 OF 1	

YAPI MALZEMESİ

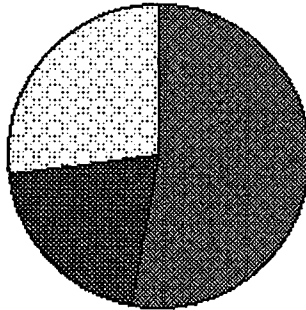

Yapım Yılı

■ 1950 Öncesi
■ 1950 - 1980 Arası
□ 1980 Sonrası

WC KONUMU

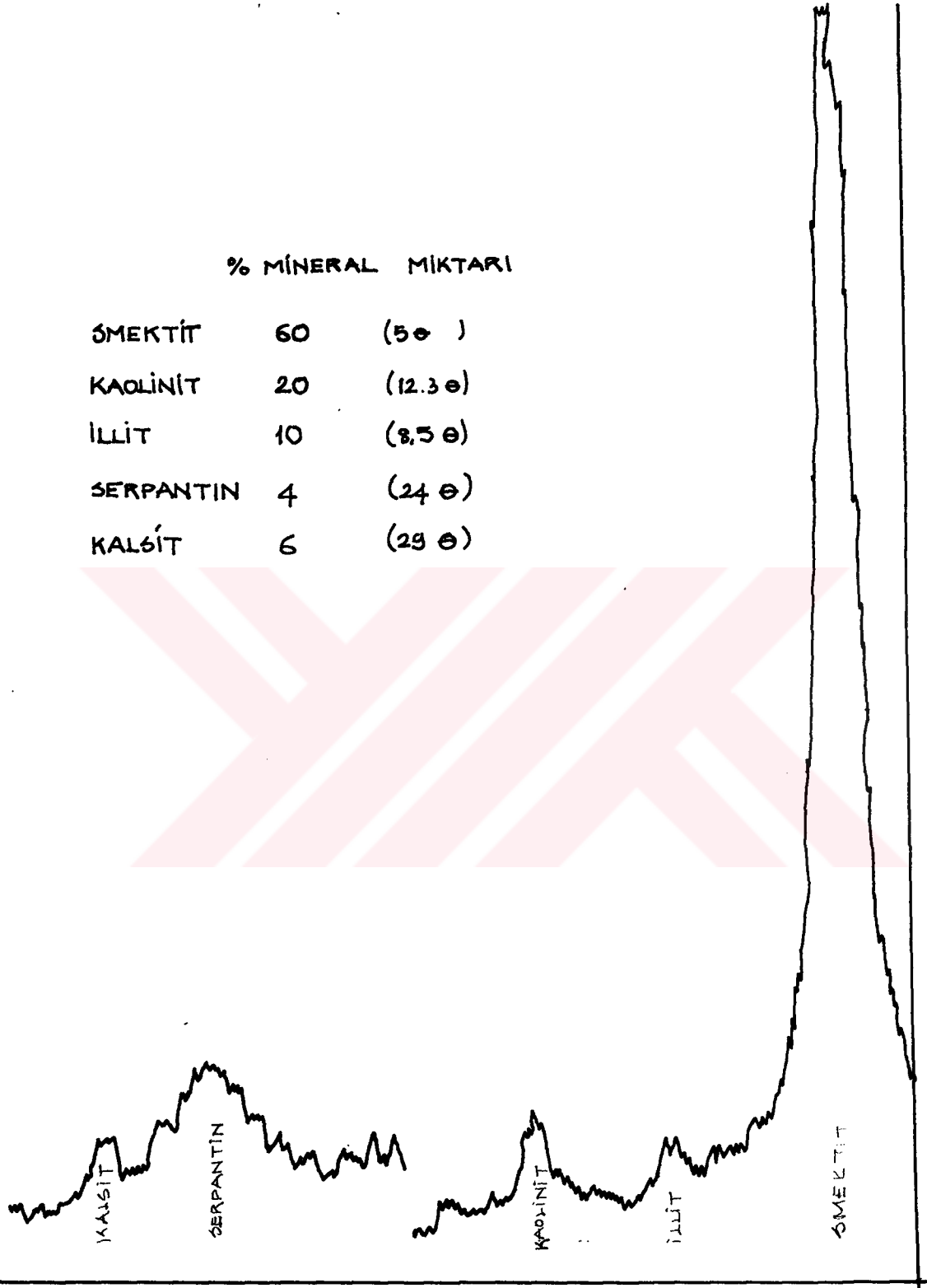
■ Dışarıda
■ İçeride
□ Bahçede

E K : 4 Toprak Numunesi Analiz Sonuçları

% MİNERAL MİKTARI

SMİKTİT	60	(50)
KAOLİNİT	20	(12.30)
İLLİT	10	(8.50)
SERPANTİN	4	(240)
KALSİT	6	(290)

EK : 5 Fotoğraflar

Odaların Eklenmesi ile Binanın Büyümesi

Özgün Atlılar Evi

Özgün Ocak

Özgün Pencerə

KAYNAKLAR

1. AKSOY, E. , (1988). 'Symbolic Architecture Versus Vernacular Architecture', paper presented at eleventh biennial conference of the International Association for the study of people and their physical surroundings, 8-12 July, METU, ANKARA
2. ALOMAR, G. , (1978). 'Western Mediterranean European Vernacular Architecture', METU Journal of the Faculty of Architecture , v.4 , n.2 , pp. 149-157.
3. ANONİM , (1969). "Arıç", Meydan Larousse Ansiklopedisi, Meydan Yayınları, İSTANBUL , cilt 1 , s. 637.
4. _____ , (1982) "İçel", Yurt Ansiklopedisi , 1983, s. 3616-3625 .
5. ARGUN, Y.G. , (1990). Abhaz'ya da Yaşam ve Kültür , H. Ersoy - Y. Karadaş , Nart Yayıncılık , İSTANBUL , (95 s.)
6. ASLAN, C. , (1992). Sosyo Kültürel Değişme ve Kuzey Kafkasyalılar, Özden Matbaası, ADANA.
7. AYDEMİR, İ. , (1988). Göç , Gelişim Matbaası , ANKARA, (218 s.)
8. AYSAN, Y.F. , (1979). Vernacular Architecture Versus Formal Architecture , Unpublished Master Thesis, METU, ANKARA
9. _____ , (1988). An Understanding of the Vernacular Discourse, Unpublished Ph.D. dissertation, Joint Center for Urban Design, Oxford Polytechnic, OXFORD

10. BALAMİR, A. , ASATEKİN, G. , (1990). "Eleştirici Geleneğimizde Egemen olan Kavram Karşıtlıkları ve Ulusal Kimlik Sorunu Üzerine" ,
Çağdaş Tasarımda Yöresel Öğeler Sempozyumu,5 Kasım 1990, Yıldız Üniversitesi, İSTANBUL
11. BENET, S. , (1994). Abhazlar , Kaf-Der yayınları No:1 , ANKARA, (120 s.)
12. BRUNSKILL, R.W. , (1971). Illustrated Handbook of Vernacular Architecture, Universe Books, NEW YORK.
13. _____, (1974). Vernacular Architecture of the Lake Countries , Faber and Faber , LONDON.
14. ÇAKIN, Ş. , (1990). Mimari Tasarım, İnsan ve Çevre, Özal Matbaası, İSTANBUL, (210 s.)
15. DİE, (1980);(1985);(1990).
16. ERK, M. , (1984). Vernacular Architecture and the Case Study of Akköy.
Unpublished Master Thesis,METU, ANKARA (111 s.)
17. ERPI, F. , (1988). "Community Culture and Its Reflection on Vernacular Architecture - Three Case Studies : Turkish, Greek and Levantien Housing in Anatolia", paper presented at IAPS , METU, ANKARA
18. FRAMPTON, K. , (1992) . Modern Architecture , Thames and Hudson , LONDON , (376 p.)
19. GÜVENÇ, B. , (1970). Kültür Sorunu , Hacettepe Basımevi, ANKARA.
20. _____, (1990). "Eğitim Aracı Olarak Vernaküler", Çağdaş Tasarımda Yöresel Öğeler Sempozyumu, Yıldız Üniversitesi, İSTANBUL.

21. GÜVENÇ, B., (1994). İnsan ve Kültür, 6. basım Remzi Kitabevi , İSTANBUL , (398 s.)
22. HIGHLANDS, D. , (1990). "What's indigenous? An essay on building" in M.Turan (ed.) , Vernacular Architecture, Gower Pub. Co.,VERMONT, p. 31-36.
23. İÇEL İL YILLIĞI , (1967).
24. İÇEL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ, (1994), (1995), (1996). Nüfus Durumu Tabloları, Basılmamış Çalışmalar.
25. İÇEL TURİZM İL ENVANTERİ , (1992). "Mimari"
26. KAIRAMO, M. , (1978) "Features of Vernacular Architecture in Finland", METU Journal of the Faculty of Architecture, v.4 , n.2 , pp. 187-194.
27. KAZMAOĞLU, M. , TANYELİ U. , (1978). "Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar" , Yapı Dergisi , s.29-41
28. KIRAY, M. , (1982). "Toplumsal Değişme ve Katılım" , Mimarlık , s.13-17.
29. KORÇAK, P. , (1978). "The Goals and Means of Preserving Vernacular Architecture" , Metu Journal of the Faculty of Architecture, v.4 , n.2 , pp. 139-148.
30. LAWRENCE, R.J., (1990). "Learning From Colonial Houses and Lifestyles", in M.Turan (ed.), Vernacular Architecture, Gower. Pub. Co., VERMONT, p. 219-260
31. MUTLU, B. , "Kırsal Alandaki Kültürel Değerlerin Korunması Üzerine" , Yapı, 12

32. NİRUN, N. , (1991). Sosyal Dinamik Bünye Analizi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, ANKARA, (210 s.)
33. OLIVER, P. (Ed) , (1969). Shelter and Society , Barrie & Jenkins Ltd. , LONDON , (170 s.)
34. _____, (1990). “Vernacular know-how”, in M.Turan (ed.), Vernacular Architecture, Gower Pub. Co., VERMONT, p. 146 - 167.
35. ÖZKAN, S. , TURAN, M. , ÜSTÜNKÖK, O. , (1979). “İnstituonalized Architecture, Vernacular Architecture and Vernacularism in Historical Perspective” METU Journal of the Faculty of Architecture, v.5 , n.2 , pp. 127-156.
36. QUIGLEY , M. , (1985) “Turkish Vernacular Houses of Western Anatolia”, Mimar
37. RAPOPORT, A. , (1969). House Form and Culture, Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J. , LONDON (150 s.)
38. _____, (1990). “ Defining Vernacular Design”, in M.Turan (ed.) Vernacular Architecture, Gower. Pub. Co., VERMONT, p.67 - 101.
39. RUDOFISKY, B. , (1974) (1964). Architecture Without Architects , Academy Editions , LONDON.
40. SEZGIN, H. , (1984) “Vernaküler Mimari ve Günümüz Koşullarındaki Durumu”,Mimarlık, sayı 3-4, s.44-47.
41. TANYELİ, U. ,() “Hasan Fethi ve Mimarlıkta Radikal Muhalefet” , Dekorasyon, sayı. , s. 79 - 85.

42. TAVKUL, U. , (1993). Kafkasya Dağlarında Hayat ve Kültür, Ötüken Yayınları , İSTANBUL , (305 s.)
43. TEYMUR, N. , AYSAN F.Y. , (1990) . “Vernakülerizm in Architectural Education”, in M. Turan (ed.), Vernacular Architecture, Gower Pub. Co. , VERMONT, p. 302-319.
44. TURAN, M. (ed) , (1990). Vernacular Architecture, Gower Publishing Company Limited, VERMONT, (347 s.)
45. _____, (1975). “Vernacular Architecture and Environmental Influences: An Analitical and a Comparative Study” , METU Journal of the Faculty of Architecture, v.1 , n.2 , pp. 227-246.
46. TURAN, M., (1980). “İnsan - Çevre İlişkisine Eleştirel Bir Bakış” , METU Journal of the Faculty of Architecture, v.6 , n.1 , pp. 31-54 .
47. WELLS , C. , (ed.) , () Perspectives in Vernacular Architecture II, III, IV University of Missouri , COLOMBIA
48. WENDWA, M. , (1988). “The Unspoken Built Environment” , paper presented at IAPS 11, METU , ANKARA
49. YÜCEL, A. , (1986). “Houses in Yörük” , Mimar, 21.
50. _____ , () . “Hasan Fethi ve Sedat Hakkı: İki Mizaç, İki Mimari” , Dekorasyon, sayı. s. 85 - 89.
51. _____ , (1990). “Önsöz”, in V. Conrads (ed.) 20. Yüzyıl. Mimarisinde Program ve Manifestolar, Ş. Vanlı Mimarlık Vakfı Yayını, ANKARA.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada emeği olan ve teşekkürlerimi iletmek istediğim birçok kişi var.

Öncelikli olarak vernaküler mimari konusuna yönelmemi sağlayan ve çalışmanın başından sonuna dek her konuda yardımcı olan, büyük bir sabırla çalışmalarımı takip ederek yönlendiren Sayın Doç. Dr. Tamer Gök'e teşekkür ederim

Çalışma süresince fikirlerinden faydalandığım Sn. Emre Madran ve Sn Cahid Aslan'a, konukseverliklerinden dolayı Atlılar Köyü muhtarı ve sakinlerine, Sn. Şuayıp Engür'e, Cumali Karaman'a, alan çalışmasında yardımcı olan Çiğdem'e, bilgisayarla yazımdaki sabır ve özverisi için Birol'a, ve son olarak çalışmanın başından sonuna dek destek olan aileme, özellikle eşim ve anneme teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZGEÇMİŞ

1971 yılı Tarsus doğumluyum. Tarsus Lisesi ardından 1993 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldum. Özel bir inşaat şirketinde mimar olarak kısa bir süre çalıştıktan sonra Tarsus'a dönerek aynı yıl Çukurova Üniversitesi'nde yüksek lisans yapmaya başladım. 1994 yılından beri araştırma görevlisi olarak Çukurova Üniversitesi'nde görev yapmaktayım.